

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ORHAN PAMUK'UN "MASUMİYET MÜZESİ" ADLI
ROMANININ JAVIER FRANCO AIXELA'NIN
KÜLTÜRE ÖZGÜ ÖGELERİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Sarenur CİRİT

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zeynep ARKAN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

KASIM 2024

**ORHAN PAMUK'UN "MASUMİYET MÜZESİ" ADLI ROMANININ
JAVIER FRANCO AIXELA'NIN KÜLTÜRE ÖZGÜ ÖGELERİN
ÇEVİRİ STRATEJİLERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Sarenur CİRİT

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zeynep ARKAN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MÜTERCİM VE TERCÜMANLIK ANABİLİM DALI
ÇEVİRİ VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BİLİM DALI**

KASIM 2024

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sarenur CİRİT

18.11.2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Mütercim ve Tercümanlık** Anabilim Dalı **Çeviri ve Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans** Programı **2162401007** numaralı öğrencisi tarafından hazırlanan **Orhan Pamuk'un 'Masumiyet Müzesi' Romanının Javier Franco Aixela'nın Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri Bağlamında İncelenmesi** Başlıklı tez çalışması 18/11/2024 tarih ve 10:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından **OY BİRLİĞİ**/ OY ÇOKLUĞU ile **YÜKSEK LİSANS** / DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

Kabul

Ret

Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Doç. Dr. Zeynep ARKAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

✓

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Prof. Dr. Yasin Murat DEMİR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

✓

Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):

Prof. Dr. Gürkan DAĞBAŞI
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

✓

ORHAN PAMUK'UN "MASUMİYET MÜZESİ" ADLI ROMANIN JAVIER FRANCO
AIXELA'NIN KÜLTÜRE ÖZGÜ ÖGELERİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KASIM 2024

ÖZET

Türkiye ve dünyada çok okunan yazarlardan biri olan Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi" adlı romanı toplumsal, kültürel, dini, psikolojik bir unsura değinen bir eserdir. Bu bağlamda bu tez çalışması "Masumiyet Müzesi" adlı romanın barındırdığı kültürel unsurlar kapsamında yapılmıştır. Çalışmanın amacı Orhan Pamuk'un "Masumiyet Müzesi" adlı eserinin Maureen Freely tarafından İngilizceye yapılan çevirisinin Javier Franco Aixela'nın "Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri" kapsamında betimleyici olarak incelenmesidir. Bu bağlamda eserden kırk örnek belirlenmiştir. Örneklerin, strateji çerçevesinde 'koruma' ya da 'yerine koyma' yöntemlerinden hangisi tercih edilerek yapıldığı değerlendirilmiştir. Bu tez çalışması nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Veri toplama tekniği olarak doküman analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma bulguları kapsamında Maureen Freely tarafından yapılan çeviride seçilen kırk örnekten yirmi bir tanesinde 'yerine koyma' yöntemi kapsamında, yerlileştirme, silme, eş anlamlılık, tam evrenselleştirme, sınırlı evrenselleştirme stratejilerine rastlanılmıştır ve bu yöntemin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : *Çeviribilim, Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri, Masumiyet Müzesi, Kültür,*

Sayfa Adedi : 62

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Zeynep ARKAN

THE RESEARCH OF ORHAN PAMUK’S NOVEL “MASUMIYET MUZESİ” IN
THE CONTEXT OF JAVIER FRANCO AIXELA’S TRANSLATION OF
CULTURE-SPECIFIC ITEMS

(M. SC. THESIS)

SARENUR CİRİT

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

NOVEMBER 2024

ABSTRACT

Orhan Pamuk’s novel “The Museum of Innocence” one of the most widely read works by the author in Türkiye and around the world which touches on social, cultural, religious, and psychological elements. In this context, this thesis examines the cultural element contained within “The Museum of Innocence.” The aim of the study is to descriptively analyze the English translation of Orhan Pamuk’s work, carried out by Maureen Freely, within the framework of Javier Franco Aixela’s “*Translation of Culture-Specific Items.*” In this study forty examples from the novel were selected. These examples were evaluated to determine whether the translation strategies used were ‘preservation’ or ‘substitution.’ This thesis employs a qualitative research method. Document analysis was used as the data collection technique, and the obtained data were analyzed using descriptive analysis methods. Within the scope of the study, the ‘substitution’ method in terms of, naturalization, deletion, synonyms, absolute universalization, limited universalization, strategies was determined in twenty-one of forty examples selected in the translation made by Maureen Freely, and the intensity of this method was also determined.

Key : Translation Studies, Translation of Culture-specific Items, The Museum of
Words Innocence, Culture,
Page Number : 62
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Zeynep ARKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
1.GİRİŞ	1
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Çeviri Nedir	8
2.2.ÇevirininTarihçesi	10
2.2.1.Antik ve Orta Çağda Çeviri	11
2.2.2.Modern Dönemde Çeviri	19
2.3.Edebi Çeviri ve Kültür	20
2.4.Aixela ve Kültürel Öğeler İçin Çeviri Kuramları	26
2.5.Kültürel Öğeler İçin Çeviri Kuramları	26
2.6.Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri Kuramı	28
3.ARAŞTIRMA BULGULARI	32
3.1.Romanın İngilizce Çevirisinin İncelenmesi.....	32
3.1.1. Koruma Yöntemi Stratejileri	32
3.1.2. Yerine Koyma Yöntemi Stratejileri	41
3.2. Çevirmen Tercihlerinin Çeviri Metin Üzerindeki Etkileri.....	51
4.TARTIŞMA.....	52
5.SONUÇ.....	54
KAYNAKÇA.....	57
ÖZGEÇMİŞ.....	60

1.GİRİŞ

İnsan düşünen, yaşayan, konuşan bir varlıktır. İnsanların duygu ve düşüncelerini yazılı ve sözlü şekilde aktarmasında toplumsal kimliğin oluşması ve gelişmesinde önemli bir rol oynadığı için dil, en etkin olgudur (Kurt, 2021: 180). Dil, insanlar arasında bir iletişim aracı olarak var olan, şekil ve anlamdan oluşan bir sistemdir. İnsanlar iletişimde bulunurken iletmek istedikleri bilgiyi belirledikten sonra anlamsal karşılığı olan kelimeler seçer ve amaç için uygun şekilde birleştirerek iletir (Sunel, 1988: 153-168). Bu iletim insanlığın var olduğu her dönemde insanlık ile var olmuştur. Bu durumun ana unsuru olan anlama olan ihtiyaç çeviriyi ortaya çıkartmıştır. Bugün olduğu gibi tarih boyunca da uluslararası aktarımın baş rolünde olan çeviri eylemi; yapılmaya başladığından bugüne kadar farklı amaçlar için farklı alanlarda kullanılmıştır. Bu yüzden insanlığın gelişmesinde çevirinin etkisi bilinmektedir. Tıp, bürokrasi, bilim, denizcilik, askeri gibi devletler arası aktarım ile milletlerin ve insanlığın gelişimine katkı sağlayacak birçok konunun gelişimi çeviri ile sağlanmıştır ve sağlanmaktadır. Diplomatik yazışmalar, antlaşmalar, kutsal kitapların ve metinlerin çevirileri, edebi eserlerin çevirileri yapılmış ve dünden bugüne, kültürden kültüre, birbirinden farklı alanlar arasında da aktarımı sağlamıştır. Çeviri sadece diller arası kod aktarımı olarak nitelendirilmemelidir. Yüzyıllardır devam eden çeviri eylemi dilsel ve kültürel bir aktarımdır. Kültür, çeviriyi yönlendiren bir unsur olmasının yanı sıra çeviri tarafından da düzenlenmektedir (Gezer, Can, 2019: 355-370). Bu bağlamda çeviri ve kültürü birbirinden bağımsız düşünölmeyeceği çıkarımı yapılabilir. Dillerin yansıttığı kültür ve her türlü kültürel unsurun çeviri süreci içerisine dahil olması bu durumda kaçınılmazdır. Bu yüzden çeviriyi için kültür ve diller arası farklılık ve anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasını sağlayan unsur olarak da görölebilir. Bu bağlamda, bu çalışmada ‘Masumiyet Müzesi’ eseri ve Maureen Freely tarafından İngilizceye yapılan çevirisi Javier Franco Aixela’nın ‘‘Kültürel Ögelere Özgü Çeviri Stratejileri Kuramı ışığında eser incelenmiştir. Eserden seçilmiş olan kültürel unsurlara eserin İngilizce çevirisinde nasıl yer verildiği örneklerle incelenmiştir. Kültür ve çevirinin iç içe oluşundan yararlanılarak yansıtılmıştır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, Orhan Pamuk'un ‘‘Masumiyet Müzesi’’ adlı eserinin İngilizceye yapılan çevirisinden seçilmiş olan kültürel unsurlar Javier Franco Aixela'nın ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ kuramı bağlamında incelenmiş ve karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda, giriş bölümünde dil ve çevirinin insan hayatı ve gelişimindeki yeri ve çeviri olgusunun katkılarından bahsedilmiştir. Çevirinin diller arası sıradan bir aktarım olmadığı, birçok alanda ve kültürel olarak da medeniyetler arasında köprü görevi görmesine ve önemine değinilmiştir. Bu kapsamda, çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın ana kavram ve konuları ile ilgili genel bilgiler verilmiş, çalışmadan incelenecek konular ile ilgili giriş yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın amacı, kapsam ve sınırlılıkları, çalışmanın katkı sağlayacağı alan bağlamında önemi ve çalışma yapılırken elde edilen veriler bağlamında kullanılan yöntem hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Birinci bölüm kavramsal çerçeveden oluşmaktadır. Bu bağlamda, çevirinin tanımı, çevirinin tarihi, çeviri ve kültür ilişkisi, Javier Franco Aixela ve ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ Kuramı ve ‘‘Masumiyet Müzesi Romanı’’ incelenmiştir. Çalışmanın bulgular bölümünde romandan kültürel ifadeler seçilmiş ve seçilenler ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ Kuramı bağlamında İngilizce çevirisinde bu unsurların nasıl aktarıldığı incelenmiştir.

Tartışma bölümünde literatür taraması sonucu elde edilen benzer çalışmalar değerlendirilmiş ve bu çalışma ile benzer ve farklı yönleri incelenmiş ve aktarılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışma bütünüyle değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular ve sonuç ile literatür için önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Orhan Pamuk'un birçok dile çevrilmiş önemli eseri *Masumiyet Müzesi* adlı romanının Maureen Freely tarafından İngilizceye yapılan çevirisinin Javier Franco Aixela'nın ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Kuramı’’ bağlamında ‘koruma’ ya da ‘yer değiştirme’ stratejilerinden hangisinin romanda geçen kültürel ögeler ile ilgili unsurların çevirisinde daha çok tercih edildiğinin incelenmesi, romanın

kültürel öge içeriği bakımından zengin olması ve daha önce üzerine yapılmış bir kültürel çeviri çalışması bulunmamasından dolayı kültürel ögelerin çeviri stratejileri bağlamında alana katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma; ‘Masumiyet Müzesi’ romanından seçilen kültürel ögelerin Maureen Freely tarafından Türkçeye yapılan çevirisinin Javier Franco Aixela’nın ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ kuramı çerçevesinde incelenmesi ile sınırlıdır.

Çalışmanın Önemi

Alan yazın taraması yapıldığında bu çalışmaya benzer olarak kültürel ögelerin çevirileri bağlamında yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Büşra Altay’ın ‘‘Harper Lee’nin To Killing Mockingbird’’ Adlı Romanının Türkçe Çevirilerinin Javier Franco Aixela’nın Kültürel Ögelerin Çeviri Stratejileri Bağlamında İncelenmesi’’ adlı yüksek lisans tez çalışması, bu çalışmanın kuramsal çerçevesi ile benzerlik göstermektedir.

Öne çıkan bir diğer çalışma Funda Özbakır’ın (2022) ‘‘John Steinbeck’in ‘‘Of Mice and Men’’ (Fareler ve İnsanlar) Adlı Eserinde Kültürel Ögelerin Türkçeye Çevirisi Üzerine Bir İnceleme’’ adlı makalesidir.

Feyza Akgün’ün (2023) ‘‘Aixela’nın Kültüre Özgü Ögelerin Çevirisi Taksonomisi Işığında Seri Sonu Eserinin İncelenmesi’’ adlı makalesi de literatürde öne çıkmaktadır.

İncelenen eserin çevirmeninin Maureen Freely olması ve kültürün çeviri bağlamında ele alındığı bu çalışma ile benzer unsurlar içeren bir diğer çalışma Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt, Osman Düzgün ve Musa Yaşar Sağlam’ın (2023) ‘‘Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Eseri Örneğinde Çeviride Kültürel Yakınlığın Belirleyiciliği Üzerine’’ adlı makaleleridir.

Fatih İkiz ve Göksenin Abdal’ın (2018) ‘‘Recreation of Culture Specific Items In The English Translation of Latife Tekin’s Berci Kristin Çöp Masalları’’ adlı çalışmaları da alan yazın taraması bağlamında incelenmiştir.

Orhan Pamuk’un ‘Masumiyet Müzesi’ eseri otuzdan fazla dile çevrilmiştir ve Türk edebiyatı için ses getiren ve tanınan bir eser olma özelliği vardır. Bununla birlikte, alan yazın taramasında eserin çevirilerinin Javier Franco Aixela’nın ‘‘Kültüre Özgü

Ögelerin Çeviri Stratejileri” Kuramı bağlamında incelenmesine rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu çalışma ilk olma özelliği taşımakta ve alan yazındaki bir boşluğu doldurarak katkı sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında aşağıdaki şu soruya cevap aranmıştır:

- 1- Aixela'nın *“Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Kuramı”* doğrultusunda ‘Masumiyet Müzesi’ adlı eserin Maureen Freely tarafından yapılan çevirisindeki çevirmen tercihleri “koruma” ve “yerine koyma” yöntemi stratejilerinden hangilerini temel almaktadır?
- 2- Aixela'nın *“Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Kuramı”* doğrultusunda *“Masumiyet Müzesi”* adlı eserin Maureen Freely tarafından yapılan çevirisindeki çevirmen tercihlerinin çeviri metin üzerindeki etkileri nelerdir?

Araştırma Deseni

Bu çalışma yorumlayıcı paradigmayı temel almaktadır. Yorumlayıcı paradigma, 19. yy’da Max Weber ve Wilhelm Dilthey’in çalışmaları ile ilişkilendirilen bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Yorumlayıcı paradigma özünde yüzeyde görünenin altında yatan anlamın keşfedilmesine ve ortaya çıkartılmasına dayanır (Demir, 2019: 7). Bu durum ile ilişkili olarak yorumlayıcı paradigmanın ayrıntılı ve derinlemesine bir okuma ile görünmeyen anlamın görünür ve anlaşılır olması ile ilgisi olduğu değerlendirilmesi de yapılmıştır (Özdemir, 2010: 326). Yorumlayıcı paradigma teorik olarak nitel araştırma yöntemidir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma Guba ve Lincoln (1994) tarafından araştırmayı sorgulayan, yorumlayan ve biçimlendirilmesini sağlayan bir yöntem olarak açıklanmıştır (akt. Baltacı, 2019: 369-70). Bu bağlamda bu araştırma; *“Masumiyet Müzesi”* adlı romandan seçilen örneklerin çevirileri ile yorumlanarak yapılmıştır. Örnekler bu bağlamda nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak incelenmiştir.

Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışma sürecinde veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizinden yararlanılmıştır. Doküman analizinin temelini, diğer nitel araştırmalarda olduğu gibi ilgili konu ile ilgili bir anlam oluşturmak ve ortaya

çıkartmak oluşturur (Corbin & Strauss, 2008: 15). Bu teknik bağlamında araştırma yapılırken verilerin elde edilme sürecinde önce; kaynak kitap ve İngilizce çevirisine ulaşılmıştır. Ardından bu eserler, ‘‘Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri’’ bağlamında incelenmiş ve seçilen dini ve geleneksel öğelere çeviri eserde nasıl yer verildiği ve bu değerlerin ne kadar dikkate alındığı tespit edilmiştir. Son olarak, eserin orijinal dilinde geçen dini ve Türk geleneklerine ait kültürel öğelerin çevirilerinde ‘‘Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri Kuramı’nın’’ belirtilen stratejilerinden hangisinin daha çok uygulanmış olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, ilgili konu bağlamında elde edilen verilerin değerlendirilmesinde betimleyici analiz tekniği kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e göre betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilmiş olan öğelerin belirli konular dahilinde incelenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu kapsamda betimleyici analizde öncelik, elde edilmiş bulguların okuyucuya yorumlanarak ve açıklanarak sunulmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2004: 34). Çalışmada incelenen bulguların analizi için Coşkun, Altunışık ve Yıldırım tarafından belirtilmiş olan adımlardan yararlanılmıştır (Coşkun, Altunışık & Yıldırım, 2010: 322). Bu bağlamda;

- 1) Çalışmada öncelikli olarak ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ardından belirlenmiş olan eserden seçilen kültürel öğeler tasnif edilmiştir. Bu unsurların İngilizce çevirisinde gözlemlenen çevirmen tercihleri, Javier Franco Aixela’nın ‘‘Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri’’ bağlamında değerlendirilmiştir. Bu inceleme kuram kapsamı ile sınırlı tutulmuş farklı kültürel çeviri kuramları dahil edilmemiştir.
- 2) Kuramsal çerçeve ile çalışmanın ana konuları ortaya çıkmıştır. Kültür ve çevirinin ilişkisi ve bu bağlamda seçilen ‘‘Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri’’ ışığında *Masumiyet Müzesi* adlı romandan seçilmiş olan örneklerin romanın İngilizce çevirisi ile karşılaştırılması çalışmanın ana temalarını oluşturmuştur.
- 3) Belirlenmiş olan temalar kapsamında elde edilen bulgular Aixela’nın ‘‘Kültürel Öğelere Özgü Çeviri Stratejileri’’ kuram başlıkları altına yerleştirilmiştir.

- 4) Kuram bağlamında yapılan inceleme ve değerlendirmelerin ardından elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenilebilirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için Lincoln ve Guba tarafından (1986) ortaya atılan stratejiler bağlamında “inandırıcılık, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik, aktarılabilirlik” kullanılmıştır. Bu stratejiler ile;

- 1) Çalışmada inandırıcılık için literatürde geçen çalışmalar kapsamında uygulanmış olan yöntemler kullanılmıştır. Nitel araştırma için uygulanan yöntemler ve kaynaklar incelenerek çalışma yapılmıştır. Belirlenmiş olan konu bağlamında farklı ve çeşitli kaynaklar incelenmiş ve konu net şekilde belirlenmiştir. İnanırıcılığın artırılması için iki alan uzmanına başvurulmuş, inceleme ve yorumlama kapsamında yardım alınmıştır. Bu kapsamda ayrıca, araştırmacının rolü de inandırıcılık adına önemli bir kriterdir. Araştırmacı ilgili alanda uzman ve aynı alanda yüksek lisans öğrencisidir. Çalışma çeviribilim alanı kapsamında yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmacının alanı çalışma sürecine destek olmuştur.
- 2) Çalışmada aktarılabilirlik kriteri bağlamında çalışmanın sınırlılıkları belirtilmiştir. Bu çerçevede, çalışma kuramsal olarak Javier Franco Aixela'nın “*Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri*” kuramı ve Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* adlı romanının Maureen Freely tarafından yapılan İngilizce çevirisi ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada kullanılan eser ve kaynaklar açıklanmış ve çalışmada elde edilen verilerin aşamaları ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Araştırma sürecinde başvuru yöntem ve teknikler çalışmada ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışma süreci başından sonuna kadar her aşaması ile detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Böylelikle aktarılabilirlik kriteri için gerekli olan olgular işlenmiştir.
- 3) Güvenilebilirlik kriterinin sağlanmış olması için araştırma bulgularının araştırma soruları ile uygunluğuna dikkat edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın analiz ve yorumlama sürecinin detaylı olarak aktarılmış olmasına özen gösterilmiştir.

- 4) Onaylanabilirlik kriteri için iki alan uzmanına başvurulmuş ve çalışma süreci denetim ve geribildirim ile ilerlemiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda gerekli değişikler yapılmıştır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temel konuları ile ilgili kavramlar tanımlanmış ve aktarılmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak çevirinin kelime anlamı ve kavramsal açıklaması yapılmış, ardından tarihine değinilmiş ve tarihsel süreçte çevirinin yeri vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, bu araştırmanın ana unsurlarını oluşturan çeviri ve kültür ilişkisi incelenmiştir. Son olarak çeviri ve kültür arasındaki ilişki bağlamında yapılan kültürel çeviri çalışmaları da aktarılmıştır.

2.1 Çeviri Nedir?

İnsanlığın ilk gününden bu yana kullanmaya ihtiyaç duyduğu tek iletişim aracı dildir. Dil başta ortak olarak ortaya çıkmış bir olgu olsa da insanların toplumlara ayrılması ile birlikte farklılaşmış ve farklı toplumların birbirleri ile iletişim ve etkileşim halinde olabilmesi ve ilerleyebilmesi için farklı eylem ihtiyaçları ortaya çıktığı söylenebilir. Çeviri de bu ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmıştır. Çeviri kelime anlamı olarak “açıklama yapmak, beyanda bulunmak ve bir dilden başka bir dile aktarım” olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bir dilden diğer bir dile aktarma eylemi “anlamının yanı sıra “farklı diller arası aktarılmış yazı veya eser” olarak da belirtilmektedir (TDK). Bu bağlamda çevirinin, bir dilde yapılan birleştirme eyleminin başka bir dilin şekil ve anlam bütünlüğü dahilinde aktarılması eylemi olduğu söylenebilir (Sunel, 1988: 153-168). Bir dilde yazılmış olan metin ya da belirtilmiş olan sözlü beyanın başka bir dile aktarılması olan çeviri, sadece dillerin birbirleri arasında gerçekleşen basit bir aktarım olarak değerlendirilmemelidir. Çeviri aynı zamanda kültür ve tarih ve sosyolojik açıdan da doğru bir aktarım gerektiren bir olgudur. Çeviri eyleminin gerekliliği, dünya üzerinde yaşayan insanların birbirinden farklı dilleri konuşması ve toplumlar arası iletişim problemlerinin de ana sebebi olmasından kaynaklanmaktadır (Civelek, 2023: 17).

Çeviri, sadece kelimelerin diller arası değişimi değildir. Çeviri ile dillerin kural yapısı, kültürel imgeleri ve ifade şekli de aktarılır. Bu bağlamda çeviri, kaynak metnin yapısını ve metnin anlam bütünlüğünü korurken aynı zamanda erek dilin yapısal kurallarına ve kültürel özelliklerine de uygun şekilde yapılır (Cirit, Arkan, 2023: 3). Ayrıca diller arası kültürel farklılık ve karmaşadan dolayı çeviri için sadece dil yapısal

ve kelime aktarımı ile değil çevirmenin de dahil olduğu bir sürece dönüşür ve çevirmenin tercih ve yorumlarını da içerir (Cirit, Arkan, 2023: 5).

Çeviri, farklı dilleri konuşan toplumların etkileşim içinde olması ve yaşanan gelişmelerin toplumlar arasında iletişimi için önemlidir (Buhan, 2021: 180). Bu çerçeveden bakıldığında çeviri; en basit tabir ile farklı toplumlar arası iletişimi kolaylaştıran, toplumların kültürel öğelerini farklı medeniyetler ile buluşturan bir köprüdür ve bu köprü dünyanın en eski etkinliklerinden birisidir (Odacıoğlu, Barut, 2018: 1363-1392). Çeviri kavramı sadece bir dilden başka bir dile bilgi aktarımı olarak tanımlanabilecek kadar yüzeysel bir eylem değildir. Toplumların kültürel ve sosyal aktarım ile birbirlerini tanımalarını ve etkilemesini de sağlayan çeviridir (Buhan, 2021: 180).

Çevirinin tanımlanması bağlamında, çeviribilimin önde gelen isimleri, literatürde birçok farklı tanımlamalar yapmışlardır. Catford çeviri için “diller arası aktarım ve bir içeriğin bir dilden diğerine değişimi” olarak tanım yaparken (Catford, 1965: s1 akt. Civelek, 2023: s. 30), Vardar çeviriyi; “farklı dilleri bilen grupların diller arası bilgi aktarımını yazılı veya sözlü şekilde yapması ve bir dildeki unsurların çevirmen tarafından işlevsel ya da anlamsal olarak eşdeğerlik sağlanarak bir başka dile aktarımı” olarak tanımlamıştır (Vardar, 1978: s. 60 akt. Civelek, 2023: s.30). Venuti (2021), çeviride eşdeğerliği ön plana atarak, “farklı dillerden metinlerin anlamsal ve yapısal olarak erek dil okuyucusuna uygun şekilde aktarılmasını” ve Bassnett (2013), bir dilde yazılmış olan metnin anlamının korunarak başka bir dile aktarımını dile getirmiştir. Çeviri zaman, mekân, konu gibi metnin bütünü ile birlikte çevirmeni ve çeviri sürecini de içine alan bir bütünden oluşmaktadır. Mounin çeviri için iki dillilik ve diller arası etkileşimin ortaya çıktığı durumu vurgulamıştır (Mounin, 1967: 61). Çeviri, bir bağlamda aktarım ve aktarma olarak da tanımlanabilir. Farklı dil ve kültürlerle karşılaşıldığında etkileşim ve anlaşmak için çeviri eylemi ve diller arası aktarım gereklidir. Slype (1983; s. 33 akt. Kocaman, 1993: 2) çeviri için geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki tanımlama yapmıştır. Geleneksel tanıma göre çeviri, kaynak dilde bir metni en yüksek eşdeğerlilik ile erek dile aktarma işlemidir. Çağdaş tanıma göre ise kaynak dilden bir ileti veya iletinin içeriğinin ya da iletilen temel mesajın erek dile aktarılması işlemidir. Bu bağlamda, dil ile de doğrudan bağlantısı olduğu ve kültürel

gelişime birebir katkı sağladığı için çeviri, insanlık tarihi boyunca ilgilenilen ve tartışılan bir olgu olmuştur.

2.2 Çevirinin Tarihçesi

Çeviri ile ilgili tartışmaların başlangıcı tarihin ilk çağlarına kadar uzanmaktadır (Gündoğdu, 2004: 93). Edebiyatın ortaya çıkışı kadar eski tarihlere uzandığı da bilinmektedir (Yücel, 2016: 13). Çeviri, yabancı dil kavramından kaynaklı, toplumlar arası engellerin kaldırılmasını sağlayan, insanlık tarihi kadar eski bir eylemdir ve yeryüzünde farklı dillerin varlığı devam ettikçe çevirinin de devamlılığı olacaktır (Kızıltan, 2000: 71-88). Tarihte yapılmış olan ilk çeviriler dini ve edebi metin çevirileri olarak ortaya çıkmıştır. Bu çeviriler; kaynak ve hedef dillerdeki yetersizlikten dolayı sözcüğü sözcüğüne çeviri yoluyla yapılmıştır (Kızıltan, 2000: 74). Kızıltan (2000: 74) tarihte sözcüğü sözcüğüne çeviri uygulamasının kaynak metindeki sözcüklerin çevrilmiş karşılıkları ile oluşturulan satırlar arası (interlinear) çeviri ile benzer olan bu çeviri şeklini, toplumların çeviri faaliyetlerine başladığı en erken dönemlerden beri kullanılan bir yöntem olarak tanımlamıştır. Kızıltan'a (2000: 74) göre bu yöntem; kaynak metnin gerektiği kadar ciddiye alınmamasından dolayı ilkel bir yöntem olarak kabul görmüştür. Dil bağlamında bakıldığında henüz gelişmemiş olan sözcüğü sözcüğüne çeviri ile yapılan çevirilerin anlaşılması da güçtür. Çeviri, hem kaynak metne fazla bağlı kalmasından dolayı hem de hedef dilde metnin anlaşılması için efor sağlanmaması durumundan dolayı anlaşılammamaktadır. Bu nedenle bu tür bir çeviri yaklaşımı çağdaş olarak kabul edilmemektedir.

Fransızca ve Almanca'ya yapılan ilk İncil çevirilerinde de sözcüğü sözcüğüne çeviri yapıldığı bilinmektedir (Kızıltan, 2000: 74). Başka bir örnek olarak Romalıların Yunanlılardan aldıkları şiirleri ve şiirsel teknikleri, kaynak metne aşırı bağlı kalarak aktarması ve bunun sonucunda Horatius'un "sadık bir çevirmen olarak kelimesi kelimesine çeviri yapmamalısın" ifadesinin yanlış anlaşılması ve Horatius'un aslında gerçekte benimsediği çeviri anlayışından farklı bir anlayış benimsediği gibi yanlış bir değerlendirme ortaya çıkması verilebilir (Kızıltan, 2000: 74).

2.2.1 Antik ve Orta Çağ da Çeviri

Çevirinin başlangıcı ile ilgili birçok olgu ortaya atılmıştır. M.Ö. 272 yılında yaşayan Yunanlı bir esir olan Livius Andronicus'un savaşta Romalılara esir düştüğü ve efendisinin çocuklarına Yunanca öğretmek için kurtulduğu ve böylece ilk çeviri eyleminin ortaya çıktığı söylenir (Savory, 1957: 27 akt. Arkan, 2022: 3). Vermer'e (1992) göre ise Andronicus'tan önce bir köle komedi ve trajedi oyunları çevirisi yapmıştır. Bununla birlikte çevirinin Mezopotamya'da ortaya çıktığı, Sümerlerin çivi yazısını kullanmaya başlamalarının ardından diğer toplulukların da kendi alfabelerini oluşturdukları, toplumsal hayatta bir yazı kültürünün oluştuğu ve farklı dilleri konuşan toplumların vardıkları anlaşmaları ve aldıkları kararları birden çok dilde yazmaya başladıkları değerlendirilmiştir (Arkan, 2022: 3).

Çevirinin; insanlığın farklı dilleri kullanmaya başlamasına dayandığı da söylenebilir. Faruk Yücel 'Çevirinin Tarihi' adlı kitabında çevirinin doğuşuna ilişkin efsaneden ve çeviri ile bağlantısından bahsetmiştir. Yücel, (2016: 13) *Babil Kulesi Efsanesi* için çeviri disiplininin doğuşuna dair önemli bir sembol olarak bahsetmiştir. Efsaneye göre, insanlar, Tanrı'ya ulaşmak için bir kule inşa etmek üzere harekete geçerler, ancak bu eyleme Tanrı rıza göstermez ve Tanrı insanların bu girişimini isyan olarak değerlendirir. İnsanların bu kibirli davranışlarından dolayı onları cezalandırmak için dillerini karmaşık hale getirir. Böylelikle insanlar birbirleri ile anlaşamaz hale gelirler. Çeviri olgusu da insanların birbirleri ile iletişim ihtiyacından dolayı ve anlaşamamalarına çözüm olarak ortaya çıkar. Çeviri, insanların kaybettikleri ortak dili geri kazanma çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Yücel, (2016: 13) çeviri tarihini araştırdığı eserinde *Babil Kulesi Efsanesini* çeviri disiplininin doğuşu olan bir anlatı olarak yer vermiştir.

Rolf Klöpfer, çevirinin Babil'deki dil karmaşasından çok insanlığın varoluşundan başlayarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir (Yücel, 2016: 13). Bu bağlamda, çevirinin bir sorunsal olarak ne zaman ele alınmaya başladığı tam olarak bilinmemektedir. Bunun yanı sıra çeviri kapsamındaki ilk çalışmalara Roma'da rastlanmıştır. Romalılar, kendilerinden çok daha üstün durumda olan Yunanlıların edebiyatının neredeyse tamamını kendi dillerine çevirmiş veya uyarlamışlardır (Mounin. a.g.e. 24 akt. Kızıltan, 2000: 71-88). Antik Roma'da çeviri söyleminin gelişmesi için iki faktör etkilidir. Bu faktörler; savaşların sonucu olarak farklı ülkelere

seyahatlerin artması ve ticari faaliyetlerin yoğunlaşması ile ortaya çıkan şehirleşmedir ve farklı kültüre sahip, farklı dil kullanan insanların bir arada yaşamasını kaçınılmaz hale getirmiştir (Arkan, 2022: 4). Nietzsche (1882) Antik Çağ da çeviri için Romalıların fethettikleri yerleri, çeviriler yaparken tarihi olayları dahi değiştirerek yapmaları sayesinde gerçekten fethettiğini ve ayrıca çevirilerde metinlerin yazarlarının adları değiştirilerek yerine kendi adlarının yazıldığını belirtmiştir (Yücel, 2016: 27). Romalıların benimsediği bu çeviri anlayışı, yayılmacı anlayışın ürünü olarak kendilerine ait olmayan eser veya düşünceleri kendilerine mal etme amacına dayanmaktadır. Bu bağlamda bu durum Romalılar için kaynak metindense erek metnin daha önemli olduğu sonucuna bağlanmıştır. Klöpfer (1967), “serbest çeviri” anlayışının ilk temsilcisi olarak Cicero’yu öne sürmüştür. Cicero erek odaklı çeviri anlayışını benimsemenin yanı sıra çeviri bağlamında “çevirmen gibi”, “hatip gibi” kavramlarını ilk kez ortaya atarak ilk çeviri kuramcısı olarak değerlendirilebilir.

Antik Çağ’da öne çıkan bir diğer medeniyet Yunan medeniyetidir ve Avrupalılara göre tüm medeniyetlerin kaynağıdır ve eşsizdir. Oysa Ülken’e (2009) göre bu kaynağın temelinde üç etkili medeniyet vardır: Sümerler, Fenikeliler ve Mısırlılar. Bu medeniyetlerden Anadolu’ya ve oradan da Yunanlılara bilgi akışı gerçekleşmiştir (Ülken, 2009: 9).

Çeviri faaliyetleri bakımından öne çıkan bir diğer medeniyet olan Mısır’da; çeviri işini meslek olarak yapanlara “dragoman” adı verilmiştir. Çevirmenler ticari seyahatlere katılmış ve aynı zamanda işleri de kontrol etmişlerdir (Arkan, 2022: 4). Bu bağlamda ön plana çıkan bir başka unsur da İskenderiye Kütüphanesi’dir. Hilmi Ziya Ülken (2009) Batlamyos Soter’in kütüphane için çabalarına dikkat çekmiştir. Ülken; Mısır Hükümdarının İskender imparatorluğunun parçalanmasının ardından Yunanistan’da bulunun alimleri ve bununla birlikte tüm bilimsel ve felsefi eserleri İskenderiye’de topladığını ve Serapium mabedi yakınında bir kütüphane kurduğunu belirtmiştir (Ülken, 2009: 9-10).

19. Yüzyıla kadar çeviri ile ilgili olan tartışmalar çevirmenlerin benimsedikleri çeviri anlayışları bağlamında ortaya çıkardıkları teoriler üzerinedir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri ve anlama göre çeviri ayrımı ile başlayan tartışmalar bağlamında,

kimi zaman bu çeviri türlerinden biri benimsenmiş kimi zamansa bağlama göre her iki çeviri yöntemi de benimsenmiştir (Gündoğdu, 2004: 93-94). Çeviribilim yeni bir bilim dalymış gibi düşünülse de yapılan araştırmalara göre çeviri kavramı Antik çağdan bugüne kadar var olan ve uğraşılan bir olgudur. Çeviriyi uygulamanın yanında çeviri bağlamında da çalışmalar yapıldığı ve ilgili ilkelerin belirlenmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Çevirmenler, dil, kültür, zaman, mekân anlamında oluşan metni çevirme sürecinde karşılaştıkları zorlukları dile getirme ve geliştirdikleri yöntemleri de bu bağlamda savunma eğilimi göstermiş ve bu amaçla geliştirdikleri çeviri anlayışı ve kuramları da açıklamışlardır (Kızıltan, 2000: 71-88). Kızıltan (2000), makalesinde bu Antik dönem çevirmenlerinin kuram örneklerine şu şekilde yer vermiştir:

'Antik Çağ

Batı geleneğinde bu alanda büyük önem taşıyan ilk kaynaklar olarak Platon, Flavius Josephus Philon von Alexandrien ve Paulus'u sayabiliriz.

Platon (M.Ö. 428-347), *şairi Tanrı'nın lütfuyla ilham kazanmış kişi olarak görür. Şair, bu üstün niteliğiyle diğer insanlardan ayrılır, o Tanrı'nın hizmetindedir, O'nun ile kullan arasında elçilik yapma görevine layık görülmüş kişidir. Platon'un bu yorumcu şair anlayışı, büyük dinlerdeki 'peygamber' kavramıyla dikkat çekici benzerlikler taşımaktadır.*

Flavius Josephus (M.S. 37-100) ve **Philon** (M.Ö. 13- M.S. 54) *da Musa'yı Tanrı Kelamı'nın çevirmeni olarak görürler. Hatta Philon daha ileri giderek İncil'i tümüyle 'çeviri' olarak niteler.*

Paulus (M.S. 20-67), *Tanrı dilinin insan diline aktarılması eylemine ciddi bir biçimde eğilerek dini öğretiyeye temel oluşturabilecek tezlere gerek duyar.*" (Kızıltan, 2000: 74-75).

Çevirinin türleri olan, yazılı ve sözlü çeviri eylemini niteleyen kavramlar dilden dile farklılık gösterir. 18. yüzyıla kadar Fransızcada çevirmen sözcüğünün karşılığı olan *'letruchement'*, İtalyancada *'il dragomanno'*, *'Il turcimanno'*, Almancada tercüme sözcüğünün karşılığı olan *'Dolmetschen'* sözcüğünün geçmişi, M.Ö. 2000 yılların Anadolu'suna dayandırılmaktadır. Anadolu'daki Mitannicede çevirmen *'talami'* olarak, Türkçede *'tilmac'* olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür. Çevirmen sözcüğünün ayrıca "farklı diller konuşan tarafların anlaşmasını sağlayan aracı" anlamına da geldiği ve 13. yüzyılda *'tolmetsche'* şeklinde Macarca üzerinden Orta Yüksek Almancaya geçtiği de ileri sürülmektedir. Ayrıca, Anadolu'daki medeniyetlerde karşılaşılan, iki dilli sözcük listelerinin yanı sıra iki veya daha fazla dilde hazırlanmış olan sözlük şeklinde tabletlerde, çevirinin Anadolu'da da ciddi bir faaliyet olduğunu göstermektedir. (Mounin. a.g.e. 24 akt. Kızıltan, 2000: 71-88). Arkan (2022:5) Antik Çağ çevirisi bağlamında değinilmesi gereken üç eser belirtmiştir.

İlki, ‘‘Rosetta Taşı’’ olarak bilinir. Taş üzerinde tek metin üç ayrı dilde yazılmıştır. İkinci olarak, Vatikan Kütüphanesinde bulunan Tanah’ın eski Yunanca çevirisi olan ‘‘Septuaginta’’dır. Bir diğeri ise daha sonra Orta Çağ Döneminde de incelenecek olan ‘‘Vulgata’’dır. Bu kitabın en önemli özelliği Eski Ahit ve Yeni Ahit karşılaştırılarak tercüme edilmiş olmasıdır.

Anadolu’da Kavimler Göçü ile başlayıp Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesi ile sona eren, Batı Avrupa da ise Batı Roma’nın çöküşü ile başlayıp Avrupalıların yeni yerler keşfetmesi, reform ve rönesans hareketleri ile sona eren Orta Çağ döneminde çeviri faaliyetleri incelendiğinde; Orta Çağ kültürel ve sosyal bağlamda etkisi altına almış olan Hristiyanlık ve antik kültürün çeviriyi de etkisi altına almış olduğu görülmektedir (Yücel, 2016: 49). Bu bağlamda, Orta Çağ çeviri edini mi bakımında incelendiğinde dini ve kutsal metinlerin çevrilmesi çalışmalarının ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Orta Çağ da çevirinin dini metinler üzerine eğildiği göz önünde bulundurulduğunda çevirinin manastır ve manastır okullarında yapıldığı görülmüştür. Bu dönemde çeviriye Avrupa bağlamında bakıldığında ise bilimsel olarak Arapçadan Latinceye çevirilerin ön plana çıkmış olduğu dikkat çekmiştir. Bu kapsamda Orta Çağ Avrupası’nda çeviri ile bilimsel ve felsefi bilgiye erişim sağlanmış ve Antik Yunan ve Roma düşüncesinin yeniden keşfine olanak sağlanmıştır (Gutas, 1998). Orta Çağ çevirileri kaynak metnin dil ve kültürünü aktarmanın yanı sıra Avrupa’nın entelektüel gelişimine de katkı sağlamıştır. Dönem bağlamında çeviri etkinliğine bakıldığında (Yücel, 2016: 51) din ve buna bağlı olarak soyut kavramların ön planda olmasının dışında, dönemin pozitif bilim dili Latinceyi de çok az kişinin biliyor olması gerçeğinin de çeviriyi önemli bir unsur haline getirdiği görülmüştür. Çevirilerin dini bağlamda yapılıyor olması ve metinlerin tam anlamı ile anlaşılma gerekliliği aynı zamanda sözcüğü sözcüğe çevirinin kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Yücel; çevirmenlerin bu durumdaki rolünü çeviri yapılan dillerin farklılıklarını ortadan kaldırarak, metnin değişmemesi gereken ana anlatısını korumak olarak ifade etmiştir (Yücel,2016;55). Bunun nedeni ise dönemin dini dayatmalarının sonucu olarak yapılan çevirilerde Tanrının söylemini korumak zorunda olması aksi takdirde tanrı ya da kilise tarafından cezalandırılacağı düşünülmesidir (Yücel, 2016: 56).

Toplumda yaygın olan din anlayışının ön planda olması eğitim ve aydınlığın manastırlardan elde edilmesini beraberinde getirmiştir. Jacques Le Goff dönemin çevirmenleri için bu yüzden kendi dönemlerinin aydınları ve öncüleri oldukları yorumunu yapmıştır (Le Goff, 2006: 38). Bu yüzden eğitime ulaşım en çok manastır ve saraylarda olmuştur. Dönemin manastırlarının halkın yararını açık olarak kullanılmayışından dolayı aydın olarak adlandırılan kesim buralardan çıkmıştır (Yücel, 2016: 51). Bu aydın kesimin saray ve manastırlardan çıkması çevirinin dini metinlerin yanı sıra dünyevi konuları da işlemeye başlamasını sağlamış ve şövalye edebiyatı da ön plana çıkmıştır. Yücel (2016: 52) bunun sebebi olarak Haçlı Seferlerini öne çıkartmaktadır. Dini yaşamdan bağımsız olarak şövalyelerin “maceraya davet olarak gördükleri” haçlı seferleri dikkatlerini çekmiştir. Bu da beraberinde bir şövalye edebiyatının ve bu bağlamda yapılan çevirilerin oluşmasının sağlamıştır. Dönemin çeviri bağlamında ön plana çıkan iki ismi Hieronymus ve Luther’dir ve ön plana çıkmış olmalarının nedeni; çeviri için yeni bir anlayış ortaya koymuş olmalarıdır (Yücel, 2016: 56). Dönemin çeviri faaliyetlerinin kilise baskısı altında devam etmesi çevirilerin de bu bağlamda şekillenmesine sebep olmuştur. Papa’nın mevcut incillerin birbirlerinden farklı olmasından dolayı, Hieronymus’un incil çevirilerini gözden geçirmesini istemesi üzerine Hieronymus, Kutsal Kitabı Latinceye çevirerek “Vulgata” olarak bilinen bir versiyon oluşturmuştur. Kutsal Kitabı çevirmeye başladığında bu zorlu görev için Tanrı’nın kendisine yardım edeceğine inanarak çeviriyi yapmıştır. Hieronymus, bir Peygamber gibi kendisine vahiy gelmesini ister ve Tanrı’nın iradesini yansıtan bir bilgi ile donanmış olmayı arzular. Ona göre, çevirmen kendisine ilham edilen bilgileri tanır ve bu bilgileri kendi ana dili vasıtasıyla hedef kitleye aktarırken özgün üslubunu korur (Kızıltan, 2000: 79).

Hieronymus, (348-420 akt. Yücel,2016: 56) kutsal ve dini metin çeviri yaparken Tanrı’nın üslubunun korunması gerektiğini düşündüğünde anlam bağlamında çeviri anlayışı benimsemese de dünyevi çeviri anlayışı olarak Cicero ve Horatius’u örnek aldığını arkadaşına bir mektup ile bildirerek çevirinin sözcüğü sözcüğüne yapılmasına karşı olarak anlam aktarımın daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Stolze, 2005: 17 akt. Akman, 2019: 17).

Kaynak metinlerdeki anlamın birebir sözcüklerin karşılıkları yerine erek okur kitlesinin anlayabileceği şekilde dilsel unsurların değiştirilmesi görüşü

Hieronymus'un dini çeviriler dışında erek odaklı bir çeviri anlayışı benimsediğinin göstergesidir, ancak bu anlayış Antik Çağda görülen uyarlamacı çeviri anlayışından farklıdır (Yücel, 2016: 60).

Orta Çağ da çeviri faaliyetleri incelendiğinde dikkat çeken bir diğer isim ise Martin Luther'dir. Yücel (2016: 61) Luther'in Hieronymus'un kutsal ve dini olmayan, dünyevi diğer metinler için benimsediği erek odaklı anlayışı, kutsal ve dini metinlerde uyguladığını belirtmiştir. Martin Luther, 16. yüzyılın başında İncil'i Almancaya çevirerek Hristiyanlık için bir dönüm noktası kabul edilen bir eser ortaya koymuştur. Luther Hieronymus'tan farklı bir yöntem benimseyerek İncil'i yazı dili Latinceye değil, Almancaya çevirerek anlamın ancak erek okuyucuya yönelik olduğunda oluşabileceğinin ayrımını ortaya koymuştur (Yücel, 2016: 61). Luther'in bu çalışmasının Orta Çağ bağlamında önemi İncil'i aslında halkın diline çevirerek ve halka ulaştırarak Protestan reformu gerçekleştirmiştir (Topçu, 2020: 45). Martin Luther'in yaptığı çevirinin Orta Çağ da kilise baskısına ve halkın ulaşamadığı kutsal kitaplara ulaşarak yapılan ayinlerin dahi ana dilinde kullanılmasını sağlamıştır. Bu olayın dini sonucu yanında Almancaya yapılan bu tercüme, Almancaya olan katkısı ile birlikte halkın da uluslaşmasını ve ortak bilince ulaşmalarını da sağlamıştır (Topçu,2016: 47).

Martin Luther'in çeviribilime önemli bir diğer katkısı ise kendi çeviri anlayışına yönelik yapılan eleştirilere cevap niteliğinde yazdığı '*Ein Sendbrief vom Dolmetschen (Çeviriye İlişkin Açık Mektup)*' adlı mektubudur. Luther bu mektubu ile Almanya'da çeviriye ilişkin ilk söylemleri başlatan ilk kişi olarak çeviribilimin de temellerinin atılmasını sağlamıştır (Yücel 2016: 62).

Orta Çağdaki çeviri etkinliklerinin değerlendirmesi yapıldığında dikkat çeken önemli unsurlardan biri de Avrupa'da çeviri faaliyetleri için önemli rol oynayan okulların mevcudiyetidir. Bu okullardan biri de Toledo Çeviri Okulu'dur. Tercüme faaliyetleri ile gün ışığına çıkarılan birçok bilginin merkezi olan Toledo, Vizigotlar döneminde de önemli bir şehir olarak bilinir. Hem başkent hem de bir kültür merkezi işlevi görmüştür. Aynı zamanda, Toledo, Hristiyan, Yahudi, Arap ve Berberilerden oluşan çok çeşitli bir demografik yapıya sahiptir ve bu özelliğiyle bir kültür mozaği oluşturmuştur (Arkan, 2022: 11). İspanya'nın, Yahudi, İslam/Arap ve Hristiyan kültürlerinin kesişim noktası olmasının da etkisiyle, Ptolemeus'un *Almagesti*'si,

Maimonides'in eserleri ve Aweros'un metinleri gibi önde gelen yazılı eserler, hatta Kuran-ı Kerim gibi kutsal metinler bile, Latince, Kastilce, İspanyolca gibi dillere çevrilmiştir (Erkurt, 2022: 1389). Bu bağlamda Toledo ve İspanya'daki diğer çeviri okulları, farklı kültürler arasında bir köprü görevi üstlenmiş ve burada yapılan çeviriler Orta Çağ Avrupası'nın entelektüel ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlamış olduğu yorumu yapılabilir. Toledo Çeviri Okulu, Orta Avrupa'ya bilimsel ve felsefi bilginin aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Eski Yunan ve Arap dünyasındaki tıp, matematik, astronomi gibi ilim alanlarıyla ilgili İbn-i Rüşd ve İbn-i Sina gibi düşünürlerin Aristoteles'e dair eserleri ve eleştirileri, Toledo'daki üniversitelerde skolâstik düşüncenin kökleşmesine yol açmıştır (Yücel, 2016: 51). Bu süreç, özellikle Orta Çağ Avrupası'nda bilimsel ve felsefi alanda bir canlanmaya işaret etmiştir. Toledo Okulu'nun faaliyetleri, Arapça, İbranice ve Farsça eserlerin Latinceye çevrilmesinde ve Orta Çağ Avrupası'nın entelektüel ve kültürel gelişimine önemli katkılarda bulunmasında ve bilgi aktarımında önemli bir merkez olmuştur (Rukancı, Anameriç, 2004: 171). Toledo Okulu çeviri merkezi olmasının yanı sıra İslam ve Hristiyan dünyasının kesiştiği bir yerdi. Bu yüzden sadece çeviri ve bilim alanlarında değil sosyal bilimlerde de etkin role sahipti. Bu bağlamda Toledo okulu modern bilimi kullanarak faaliyetlerini sürdürmüş ve çeviri yolu ile kültürler arası yaptığı işi sonradan geçmiş gelecek arasında yapmıştır (Erkurt, 2022: 1391). Toledo Çeviri Okulu bağlamında öne çıkan çok önemli bir diğer isim olan Başpiskopos Raymond, çeviri faaliyetlerini himayesi altına alarak Tuleytula'da Müslüman, Yahudi ve İslami ilimleri öğrenmekle meşgul seçkin kişileri bir araya getirmiştir. Raymond'un bu grubuna "*Toledanos Colegio de Traductores (Tuleytulalı Mütercimler Okulu)*" adı verilmiştir. Bu okulda faaliyet gösteren çevirmenler, matematik, gökbilimi, tıp, kimya, tabiat bilgisi, tarih, psikoloji, müzik, mantık ve siyaset gibi alanlardan birçok eseri çevirmiştir (Arkan, 2022: 12).

Orta Çağ da, Avrupa'daki çeviri anlayışının yanında Doğu'da da M.Ö. 200'lü yıllara dayanan bir çeviri geleneği bulunmaktadır (Gutas, 2011: 31). İslam Medeniyetinde kurulan diğer okullara bakıldığında amacın çevirmen yetiştirmektense çeviri uygulamasının geniş anlamda uygulanmaya çalışılması olduğu görülmektedir ve bu hedef çeviri okullarının kimliklerinin değişmesine sebep olmuştur. Metinlerin

bilim ve teknik dilde çevrilmesi o dönemde ‘‘sözcüğü sözcüğüne çeviri’’ uygulamasının yapıldığını kanıtlar niteliktedir (Erkurt, 2022: 1932).

Orta Çağ da çeviri çalışmalarına Doğu bağlamında bakıldığında Emeviler ve Abbasiler dönemleri öne çıkmıştır. Emeviler döneminde, İslam coğrafyasının genişlemesi, diğer kültürlerle etkileşiminin artması ve Müslümanların merak ve dinlerini savunma isteği ile birlikte Helenistik, İran, Hint ve diğer kültürleri tanıma ihtiyacının oluşmasıyla çeviri edimine de ihtiyaç artmıştır (Arkan, 2022: 6). Bununla birlikte bu durum, Antik Dönemden kalan bilimsel ve felsefi metinlerin çevrilmesine olanak sağlamış olsa da Beytülhikme’nin kurularak aktif çeviri yapılmasına başlayana kadar bazı prens ve halifelerin kişisel merakı üzerinde sınırlı kalmıştır (Arkan, 2022: 6).

Yakın Doğuda bulunan çeviri merkezlerinde bazen anadil kimi zaman da iş ve ticaret dili olarak Yunanca varlığını sürdürmekteydi (Gutas, 2003: 29). Daha sonra İslamiyetin gelişmesi ile birlikte çeviri eyleminin gerçekleştiği bilim merkezleri tek bir bağlamda birleşmiş ve bu durumda önemli çevirmenler için özgür bir alan olmuştur (Gutas, 2003: 27 akt. Suçin, 2010: 5). Abbasiler bölgeye gelmeden önce dini olmayan Yunanca eserler Arapça ve Yakın Doğu dillerine çevrilmekteydi. Süryanilerin çeviri faaliyetleri bu süreç içinde Edessa (Urfaa), Nisibis (Nusaybin), Seleuika (Selefke), Goonde-Şapur (Cundişapur), Suriye Oennesre, Antakya ve Amida’daki manastır okullarında ön plandadır (Arkan, 2022: 6). Abbasilerin yönetime geçmesi ile Farsça temaslar artmış olup İran tarihi ve kültürel unsurları Abbasi kültüründe de görülmeye başlamıştır. Siyasi bağlamdaki gelişmeler de Zerdüşçü Sasani İmparatorluğu’nun kültürünün de Abbasi de görülmesini etkilemiştir ve çeviri kültürü ile birlikte astroloji de Abbasi kültüründe yer etmeye başlamıştır (Arkan, 2022: 7). Gutas’a (2003) göre Abbasi halifeleri bu durumdan dolayı çeviri hareketlerini desteklemeye yönelmiştir. Yunanca olan eserlerin birçoğu Pehlevice aracılığı ile çevrilmiştir ve astroloji ile ilgilidir. El-Mansur çeviri eylemlerini başlatarak destekleyen ve yaygınlaştıran kişi olarak bilinmektedir. Abbasi dönemi çeviri çalışmaları bakımından ön plana çıkan çarpıcı olgu *Beytu’l Hikme*’dir. Baker; kütüphane ya da ofis olarak tanımlanagelen bu merkezde altmış beş kişinin çalıştığını ve çeşitli çevirilerin yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca *Beytu’l Hikme*’nin Farsçadan Arapçaya tercüme hizmetinin sunulduğu ‘‘büro-kütüphane’’ olduğu da belirtilmektedir (Arkan, 2022: 7).

2.2.2 Modern Dönemde Çeviri

Modern dönemde çeviri faaliyetlerine bakıldığında kuramlar üzerinden ilerleyen bir bağlam olduğu gözlemlenmektedir. Bugünün çeviribiliminin oluşumunda çeviri tarihinin kuramsal ve yöntemsel sorgulamaları ışık tutmuştur (Çokövün, 2023: 13). Kuramsal çerçeve, yani ‘‘yeni paradigmanın’’ 70’li yıllarda ortaya çıktığı ve 90’lara kadar devam ettiği öne sürülmektedir. Bu paradigmaya göre çeviribilim, işlevsel, dizgeci ve betimeleyici olmayı benimseyen erek-odaklı kuramsal çalışmalardan oluşmaktadır (Çokövün, 2023: 13). Çeviri tarihinin çeviribilimin oluşması bağlamında önemini vurgulayan ilk araştırmacılardan biri Antonie Berman’dır. Yeni paradigmanın ortaya çıktığı dönemde çeviri bağlamında ilk çalışmayı ortaya koymuştur (Çokövün, 2023: 14). Berman, modern bir çeviri kuramı için çeviri tarihini inşa etmek/ oluşturmak görevinin olduğunu vurgulamıştır (Berman, 1987: 12). Erek odaklı yaklaşımlara literatürel katkıda bulunan araştırmacıların, 80’li yıllara kadar gelen geleneksel çeviri yaklaşımlarını değiştirdikleri görülmektedir (Çokövün, 2023: 15). Çeviri tarihinin kuramlara, kuramların da çeviri tarihine olan katkıları ortadadır. Demircioğlu (2016: 19), geleneksel bakış açılarının ve tarihsel çeviri araştırmalarının erek odaklı çeviri yaklaşımları bağlamında ele alan bilimcilerin çalışmaları ile süreç içerisinde gelişmiş ve değişmiş olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda ayrıca, günümüzde postkolonyal ve postmodern yaklaşımların yanında farklı kültürlerde yapılan ‘‘mikrotarihsel’’ araştırmaların bulgularının kavramsallaştırılmasının daha ön planda olduğunu belirtmiştir.

Günümüz çeviri anlayışının çeviribilim olarak anılmasının başlangıcı için Holmes’un 1972’de kaleme aldığı ‘‘The Name and Nature of Translation’’ çalışması kabul edilmektedir (Odacıoğlu, Köktürk, 2015: 289). Holmes’un (1972) bu çalışması, çeviribilimi kuramsal betimsel ve uygulamalı olarak üçe ayırmıştır. Bu bağlamda, Holmes’un çalışmasından itibaren çeviribilim için birçok kuram ortaya atılmıştır. Modern çeviri anlayışında genellikle çeviri sürecinin tüm faktörleri edime dahil edilmiş ve çeviri yapılırken kaynak ve erek metin unsurlarının korunması değerlendirilmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviri bağlamında ‘‘eşdeğerlik’’ (equivalence) en çok tartışılan konulardan biri olmuştur (Karavin, 2016: 126). Bu nedenle modern dönem çeviri anlayışı bakımından ortaya atılan kuramlar için eşdeğerlik kavramının tartışmaları ve çeviri bağlamında kullanılabilirliği çevresinde

oluşturalan kuramlar oldukları yorumu yapılabilir. Kuramcılar bu bakımdan yıllardır alışlagelmiş olan çeviri anlayışından uzaklaşmış ‘‘sadık’’ ve ‘‘serbest’’ çeviri anlayışı tartışmaları başlamıştır (Karavin, 2016: 126). Eugene Nida, Anthony Pym, Werner Koller ve Gideon Toury gibi çeviri kuramcıları çeviriyi ‘‘eşdeğer’’ ilişkiler bağlamında tanımlamıştır. Snell-Hornby gibi kuramcılar ise çeviri için ‘‘eşdeğerliğin’’ kuram olarak tanımlanmasını kabul etmemişlerdir (Karavin, 2016: 127). Mona Baker da ‘‘eşdeğerliğin’’ çeviri bağlamında kullanılabilir ve kullanılmayacak yerler olduğunu savunmuştur (Baker, 1992: 5-6). Bu bağlamda günümüzde çeviribilim açısından gündemde olan konu eşdeğerlik ve çeviri edimi sırasında etkili olan kaynak kültür, erek kültür ve çevirmen ile ilgili tüm etmenler tartışılmaktadır. Karavin (2016) çalışmasının sonuç bölümünde bu konuyla ilgili olarak başta yapısal olarak dilbilimin sınırları içinde kalan ve eşdeğerliği ‘‘aynılık,’’eşitlik’’ olarak değerlendiren çeviri kuramları yerine erek odaklı çeviri kuramlarının çeviribilim için öneminin arttığı yorumunu yapmıştır. Çağdaş çeviri kuramları bağlamında bakıldığında eşdeğerlik kavramı bugün iki bağlamda incelenmektedir ‘‘biçimsel eşdeğerlik’’ ve ‘‘işlevsel eşdeğerlik’’. Bu iki kavram en güncel hali ile ele alındığında işlevsel eşdeğerlik ön plana çıkmaktadır.

2.3 Edebi Çeviri ve Kültür

Çeviri insanoğlunun farklı toplum ve kültürler ile etkileşime girmeye başlamasından bu yana insanlık hayatında olan bir eylemdir, ancak çeviri sadece diller arası kod aktarımı olarak tanımlanamaz (Gezer, Can, 2019: 355). Bu bağlamda, çeviri tarihi de kültür ve dil tarihi kadar eski olmasına bağlı olarak kültürlerarası köprü görevi de görmektedir (Keskin, 2010: 229). Dilin, yaşayan, gelişen ve değişen bir unsur olmasına bağlı olarak kültür de dil ile birlikte değişir. Çevirinin de dili kullanarak kültür aktarımı sağlaması aralarındaki ilişkinin açıkça anlaşılmasını sağlar (Dolgun, 2018: 20). Kültür ve çevirinin bu iç içe geçmişliği göz önüne alındığında birbirlerini düzenleme görevi de üstlenmiş oldukları net bir şekilde görülmektedir. Diller arası etkileşimin sağlanması için çeviri yapıyor olması aslında kültürlerarası etkileşim için de bir bağlamda çeviriyi gerekli kılmaktadır. Çevirinin her anlamda insanla ilgili bir eylem olması da kültür ile bağlantısı için bir kanıt olarak öne sürülebilir. Bu bağlamda da çeviribilim için kültür ile çevirinin ilişkisi oldukça araştırılan bir durum olmuştur (Gezer, Can, 2019: 355).

Çeviri ve kültür ilişkisi dilin taşıdığı kültürel unsurların doğru şekilde aktarılmasını gerektiren bir durumdur. Çeviri sürecinde kaynak metnin aktarımının yanı sıra hedef dil kültürüne ve aynı zamanda kaynak dilin kültür unsurlarını da koruyarak aktarım yapılmaktadır. Eugene Nida'nın ifadesiyle, çeviri bir kültürden diğerine köprü kurar ve diller kültürler arası iletişimi mümkün kılar (Nida, 1964: 30). Venuti ise kültür çeviri ilişkisinin çeviri süreci içinde dil unsurlarının yanında kültürel arka plan ve tarihsel bağlam ve toplumsal normları da dikkate aldığını ve bu yüzden dil aracılığı ile kültürleri de birleştirdiğini belirtmiştir (Venuti, 2021: 486-500). Bu ilişki çevirinin sürece birçok farklı araştırma alanını dahil edebiliyor olmasının da bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Çeviri sürecinde ekonomi, filoloji, politika, antropoloji, psikoloji, bilişim, coğrafya, tarih, kültür gibi birçok konu sürece dahil olabilir (Chesterman, 2012: 6-27 akt. Gezer, Can, 2019: 356). Bu bağlamda çeviri ve kültür ile olan ilişkisi değerlendirmeye alındığında çevirinin bilgi aktarımı ve iletişim rolü bağlamında kültürel unsurlar üzerinde olan etkisi de görülmüş olur.

Kültürün çeviriyi etkileme durumuna bakıldığında, kültürün insanoğlu odağında ortaya çıkması ve insanoğlunun yaşam biçimine göre şekillenmesi ile çevirinin, insanlığın doğal ihtiyacı olan iletişimden yola çıkılarak oluşturulan bir eylem olmasından dolayı aralarında doğal olarak bir bağ oluştuğu gözlenmektedir. Çeviri bu bağlamda kültürlerin birbirleri arasında anlaşılması için taşıyıcı bir rol üstlenmektedir (Gezer, Can, 2019: 357). Buradan yola çıkarak Jakobson'ın (1959), kültür ve çeviri ile ilgili olarak çevirinin kültürel bir etkileşim süreci olduğunu ve dilin mekanik olarak aktarımı olmadığını vurgulaması belirtilebilir. Süreç için yalnızca dil bilgisi değil aynı zamanda kaynak ve hedef kültürlerin arasındaki derin anlayışında oluşması değerlendirilmesi yapılabilir.

Kültür bir toplum ya da insan topluluğunun veya da toplumun nesilden nesile aktardığı olguların bütünüdür. Bu bağlamda çeviri yapılırken yapılan aktarım yalnızca dilden dile yapılan aktarım olarak sınırlanamaz (Karakul, 2015: 63-78). Kültür ve çevirinin ilişkisi basit bağlamda bu şekilde de yorumlanabilir. Çevirinin (Nida, 1964: 30) süreç içinde dilsel bağlam dışında tarihsel ve sosyal bağlamda da aktarım yapıyor olması aynı zamanda kültürel bir süreç olduğunun göstergesidir. Çeviri, toplumlararası yani kültürlerarası etkileşimi sağladığından dolayı kültürel gelişime de katkı sağlar. Martin Luther (Luther, 1666 akt. Yücel, 2016: 49) çeviriyi

“bir dilde konuşulan şeylerin kendi dilin veya başka bir dil için uydurulması” olarak yorumlamıştır. Bu yorumu çeviri ve kültür ilişkisi içinde değerlendirmek için kültürel uyarlama yorumu yapılabilir. Kültürün önemi bir de anlaşılammak bakımından yorumlanabilir. Diller arası etkileşim için yapılan çeviride anlaşılammazlık durumu ortaya çıktığında çeviri eyleminin amacı da sekteye uğramış olur (İli, Komissarov, 2016: 91). Bu bağlamda çeviri yapılan dil sadece bir başka dile değil bir başka kültüre de aktarılır durumu ortaya çıkmış olur.

Çeviri ve kültür ilişkisine farklı kültürlerin ilişkileri ve ülkeler arası anlaşmazlıklar bağlamında da bakılabilir. Göktürk (1994) bu durum için *“çevirinin sadece yabancı diller arası aktarım değil farklı dil ve dünyaların tanıtılmasıdır”* yorumunu yapmıştır. Göktürk’e göre her dil, içinde olduğu kültürün dizgesiyle, belli kural, töre ve davranışlar çerçevesindedir. Çeviri ise bu somut insan yaşamını birbirleri arasında yoludur (Göktürk, 1994: 14-15 akt. Yalçın, 2003: 48). Bu bağlamda çevirinin uluslararası iletişim aksaklıkları açısından önemli bir yeri vardır (Baykan, 2005: 178). Buradan yola çıkarak çevirinin uluslararası ve çok yönlü oluşu açısından Peker’in (1992: 21) aktardığı Rozenweig’in çeviri ile ilgili görüşü; *“Çeviri yapmak iki efendiye birden hizmet etmek demektir”* bu bağlam için bir yorum olarak değerlendirilebilir. Çevirinin bu kültürel anlaşmazlık ve farklılıkların aşılması için bir çözüm olduğu açıktır. Çeviri ve kültür ilişkisine farklı kültürlerin ilişkileri ve ülkeler arası anlaşmazlıklar bağlamında da bakılabilir. Bu bağlamda çevirinin uluslararası iletişim aksaklıkları açısından önemli bir yeri vardır (Baykan, 2005: 178). Çeviri ve kültürün iç içe olan ilişkisinin bir diğer göstergesi de iki olgunun da iletişimsel yönleridir. Kesiştikleri iletişim noktasının insanlar ve toplumlararası aktarımı kaçınılmaz ve önemlidir. Bu bağlamda çeviri ve kültürün ilişkisi toplumların oluşumunda da etkilidir. Çeviri ve kültürel çalışmalar, küresel dünyada kültürel çeşitliliği anlamak ve korumak için kritik öneme sahiptir. İyi bir çeviri, sadece diller arasındaki iletişimi kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel anlayışı derinleştirir. Kültürel çalışmalar ise kültürel kimliklerin ve değişimin anlaşılmasına katkı sağlar. Bu disiplinlerin bir araya gelmesi, kültürler arasındaki iletişimi ve anlayışı artırarak daha kapsayıcı bir dünya yaratmaya yardımcı olabilir. 1970’li yıllardan itibaren çeviriye yönelik dilbilimsel ve kaynak odaklı yaklaşımların sınırlılığı erek odaklı kuramlarla birlikte çeviri ve kültür ilişkisini de ön plana çıkartmıştır (Akgün, 2023: 1280). Çeviri

ve kültürün arasındaki bağlantıdan faydalanarak oluşturulmuş birçok çalışma ve eser mevcuttur. Dünyanın daha çok iç içe geçtiği ve kültürlerin birbirlerini daha yakından tanıdığı modern dönemde, bu bağlamdan yola çıkarak oluşturulmuş çeviri kuramları ve araştırmaları devam etmektedir. Mounin'e (1963: 236) göre doğru çeviri yapılabilmesi için çeviri yapılan yabancı dili öğrenme ve kültürü tanıma koşullarının sağlanmış olması gerekir. Son olarak, Susan Bassnett kültür ve çeviri arasında hayati bağ için "*Kültür bir bedense, dil de onun içindeki kalptir ve devamlılığını sağlar. Çevirmen metni kültürden bağımsız olarak ele alırsa bedeni hayati tehlikeye sokmuş olur*" demiştir (Bassnett, 2005: 23 akt. Akgün, 2023: 1380).

Edebiyat da kültürün bir parçası olarak değerlendirilir. Hangi eserlerin kültürel olduğu içerisindeki kültürel değerler ve unsurlar barındırma durumuna göre belirlenebilir (Köppe, Winko, 2013;82 akt. Gökgözoğlu, 2019: 35). Bunun sebeplerinden biri edebi çevirinin kültürlerarası etkileşimde oynadığı önemli rol olarak değerlendirilebilir. Edebi çeviri, bir dilde yazılan sanatsal metinlerin yalnızca sözcüksel olarak değil o dilin kültürel kodlarının da çevirisini gerektirir. Bu bağlamda edebi çeviri sadece diller arası aktarım olarak değil daha derin bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Venuti'ye (1995: 1-34) göre edebi çeviri, metnin biçimsel ve aynı zamanda anlamsal yapısını farklı bir dile taşıırken yazarın estetik anlayışına göre de şekil almayı gerektirir. Bundan yola çıkılarak, çevirisi yapılan edebi eserin, yapılan her çevirisinde yeni bir anlam kazanacağı değerlendirilmesi yapılabilir. Venuti (1995: 1-34) ayrıca, edebi çeviride çevirmenin görünür olması gerektiğini savunmaktadır bunun sebebi de edebi çeviride kültürel müdahale ve kültürel görünürlük olması gerektiği düşüncesidir. Walter Benjamin (1923: 15-30), çevirinin yeni bir eser oluşumu olduğunu savunmaktadır. Benjamin ayrıca, bir edebi metin çevirisinin, kaynak dilden bağımsız var olabilmesini sağlayacak bir '*yansıması*' şeklinde yapılması gerektiğini ve bu sayede metnin farklı dillerde de yeni anlamlar kazanabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda, edebi çevirinin sadece dil odaklı bir faaliyet değil aynı zamanda metnin anlam ve estetiğini de yeni bir perspektife taşıyan yaratıcı bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

Edebi çeviri ve Türk edebiyatı bağlamında bir başka değerlendirme edebi çevirinin '*kültürel modernleşme*' aracı olarak görüldüğü şeklindedir. Aksoy (2015), edebi eser çevirisi yapan Türk çevirmenlerin Batı edebiyatından eserleri çevirirken

sadece dilsel bir çeviri yapmadığını aynı zamanda bu eserleri Türk kültürüne yedirerek kültürel kimlik oluşumuna katkı sağladıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda, edebi çevirinin aynı zamanda Türk ve Batı arasında çeviri yolu ile kurulan bir ilişkiye ve Türkiye’de modernleşmeye katkı sağladığına dikkat çekmektedir.

Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan, Orhan Pamuk’un *Masumiyet Müzesi adlı* romanı (2008), 1975 ile 2004 yılları arasında geçmektedir. İstanbul’da varlıklı bir aileye mensup iş adamı Kemal ile onun uzak akrabası yoksul Füsun’un imkânsız ve talihsiz aşkını anlatan roman hem modern hem de post modern özellikler taşımaktadır. Orhan Pamuk bu eserinde ana konuyu kapsayan aşk hikayesi dışında toplumsal, kültürel, geleneksel, dini, psikolojik birçok unsura da değinmiştir. Romanda, eski İstanbul, eski bayramlar ve kültür, dönemin Türk Sineması, ekonomik durum, ülkede dönemin modernlik anlayışı, İstanbul insanının arasındaki ekonomik ve sosyokültürel farklar, 12 Eylül Darbesinin İstanbul üzerindeki etkiler, sosyokültürel durumun psikoloji üzerindeki etkisi ve buna bağlı olarak roman karakterlerinin duygusal durumları gibi farklı konulara değinilmiştir. Eserin değerli olmasının sebeplerinden biri de hikâyede anlatılan aşk hikayesinde istinaden, ana kahramanın sevdiği kadının evinden gizlice aldığı eşyalarını biriktirerek bir müze açmasıdır. Bu müze günümüzde de Çukurcuma’da hizmet vermektedir (Demir, 2021: 307).

Romanın ana konusu Kemal ve Füsun’un talihsiz aşklarıdır. Bunun yanı sıra içeriğinde kültürel anlamda birçok unsur barındırır. Karakterlerin Türkiye’nin dönem şartlarında içinde bulunduğu sosyokültürel, siyasi, dini tüm unsurların da etkisiyle aynı ülkede farklı iki dünyada yetişmiş olmaları, beraberinde roman için kültürel açıdan zenginlik oluşmasına da olanak sağlamıştır. Romanın hikayesi 1975 yılının bir bahar ayında başlamaktadır. Ana karakter olan Kemal, İstanbul’un zengin ve lüks semtinde yaşayan zengin bir aileden gelirken, onun uzaktan akrabası olan Füsun, Beyoğlu’nun semti Çukurcuma’da yaşamaktadır. Kemal nişanlı olmasına rağmen Füsun’a yoğun duygular beslemektedir ve karakterler kısa süren tutkulu bir ilişki yaşarlar. Hikâyenin ana konusu da olan bu ilişki, Kemal karakteri için bir saplantıya dönüşmüştür. Kemal, Füsun’a olan hislerini gizli tutmak zorundadır ve Füsun bir gün ortadan kaybolur. Kemal, Füsun’un ortadan kaybolması ile birlikte umutsuzluğa düşer ve onunla olan anılarından kalan eşyaları biriktirmeye başlar. Daha sonra Füsun’u aramaya kalkar ve Füsun’u evlenmiş, farklı bir hayat yaşamaya başlamış bulur. Kemal yine de onunla

tekrar bir araya gelmenin hayaliyle uzun yıllar boyunca Füsün'un evine gider ve oradan aldığı eşyaları da saklar. Bu süre zarfında Kemal'in içsel durumuna İstanbul'daki kültürel ve sosyal yapısındaki değişimler de yansımaktadır. Romanın etkileyici ve dikkat çeken bir yanı hikâyenin ana konusunun İstanbul'un tarihi ve kültürel dokusu ile uyum içerisinde ilerleyerek kahramanların da duygusal dünyalarında etkisinin olmasıdır. Aynı zamanda roman insani duygu durumlarının ve birine duyulan aşkın saplantı haline geldiğinde insana etkisini de işlemiştir. Bu bağlamda birçok açıdan incelemeye açık bir eserdir.

Bu araştırmanın temelini oluşturan bu kitabın yazarı; Türk edebiyatında ve edebi çeviri bağlamında öne çıkan Orhan Pamuk'tur. Tam adı Ferit Orhan Pamuk olan yazar 1952 yılında İstanbul'da doğmuş, Nişantaşı'nda büyümüştür. Annesinin adı Şeküre, babasının adı Gündüz'dür. Abisi iktisat tarihçisi Şevket Pamuktur. Orhan Pamuk, babasının işinden dolayı ilkokulu farklı yerlerde okumuş, lise eğitimini Robert Koleji'nde tamamlamıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde üç yıl eğitim gördükten sonra 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünden mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini de 1977-1979 yıllarında İstanbul Üniversitesinde yapmıştır (Demir, 2011: 13). Üç yıl New York da yaşamış ve ardından -1972 yılından sonra- edebiyata yönelmiştir. Pamuk, edebiyat için 'kendisini özgürce ifade edebileceği tek alan' yorumunu yapmıştır (Koyuncu, 2021) ve bu alanda birçok ödül kazanmıştır. Bunlardan en önemli olanı “Edebiyat dalında aldığı Nobel Ödülü”dür. Önemli eserlerinden biri olan *Kara Kitap* (1990) romanından bir bölüm, Ömer Kavur tarafından filme çekilmiştir. Bu bölümün adı *Karlı Gece'nin Aşk Hikayeleri'* dir. Yazarlığı ile tanınan Orhan Pamuk daha sonra uluslararası alanda da ünlenmiş ve romanları birçok dile çevrilmiştir. Akademik literatürde de Yeni Türk Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat, Çeviribilim ve Sosyoloji gibi bölümlerde çok sayıda makaleye ve teze konu olmuştur.

2.4. Javier Franco Aixela ve Kültürel Ögeler İçin Çeviri Kuramları

Çeviri sürecinin kolaylaşması için ortaya konmuş olan kuram ve stratejiler bulunmaktadır. Çeviribilim için ortaya atılan bu kuram ve stratejiler özellikle kültürel ögelerin çevirisi kapsamında, çevirmenlerin karşılaştıkları zorlukların giderilmesi açısından önemli bir etkiye sahiptir. Aixela'nın kültürel ögelerin çeviri stratejileri de bu kapsamda açıklayıcı ve süreci kolaylaştırıcıdır. Aixela'ya göre bir toplum için ortak olan değerler bütünü bağlamında değişiklik olamaz, ancak devreye farklı kültürler ve çevirmen girdiğinde durum değişir ve karmaşıklaşır (Aixela, 1996: 53). Bu karmaşıklığın sebebi her toplumun farklı kültürel unsurlara sahip olmasıdır. Bazen aynı toplum içerisinde dahi farklılık gösteren kültürel unsurlar olabilir. Bu bağlamda çevirmen; çeviri sürecinde bu farklılıkları da göz önünde bulundurmalıdır. Her dilin kendine özgü yapısı olması dışında farklı yer adları, sokak adları, kişisel adlar vb. bulunur. Bu farklılıklar sebebiyle ortaya çıkan çeviri zorluklarının aşılması için çevirmen; kaynak kültür dahilinde olup erek kültür için yabancı olan kültürel farklılıkların mümkün olduğunda ortadan kaldırılmasından sorumludur. Bu durumun zorluğuna sebep olarak Aixela, dilin kültür olarak ortaya çıkmasını göstermiştir. Çünkü kaynak dil ve kültürde bulunan unsurların erek kültürde ve dilde karşılığı olmayabilir (Aixela, 1996: 57).

2.5. Kültürel Ögeler İçin Çeviri Kuramları

Çeviri sürecinin hem kaynak hem de erek metin açısından doğru şekilde yönetilmesi çevirmen için zor bir durumdur. Buna ek olarak her iki metnin çevrileceği dillerin kültürel ögelerinin çevirisinin yönetilmesi de buna ek olarak süreci daha da zorlaştırmaktadır. Bu yüzden bu bağlamda sürecin kolaylaşmasına katkı sağlayacak birçok kuram ortaya çıkmıştır. Çeviri ve kültür ilişkisi üzerine eğilen ve kültürel unsurların çevirilerine dair sınıflandırmalar yapan araştırmacılar arasında Peter Newmark, Eirlys E. Davies, Gideon Toury, Lawrence Venuti, Eugene Nida, Javier Franco Aixela gibi isimler vardır.

Kültür ve çeviri için yapılan çalışmalar bağlamında "*A Textbook of Translation*" adlı çalışmasında Newmark (1988: 95), kültür kavramını yaşam biçimi ve ayrıca ifade kabiliyeti için bir toplumun kullandığı dilden oluşan bir bütün olarak tanımlamaktadır. Çeviri bağlamında kültürel ögeleri başta Ekoloji, Maddi Kültür,

Toplumsal kültür, Kuruluşlar, Gelenek ve Görenekler, Eylemler, İşlemler ve Kavramlar olarak beş kategoride incelemiştir. Daha sonra Newmark (2010) ‘‘Çeviri ve Kültür’’ adlı çalışmasında Çevresel Unsurlar, Kamu Hayatı, Sosyal Yaşam, Kişisel Yaşam, Gelenek-görenek ve sosyal etkinlikler, Kişisel Tutkular olarak altı kategori şeklinde değiştirmiştir (Altay, 2019: 25). Bu kategorilerin ayrılma sebebi Newmark için kültürel bağlamda, çeviri süreci içinde en çok farklılığın olmasıdır. Newmark, kültürel unsurların çeviri yöntemlerini de sunmuştur. Bunları Aktarım (transference), Kültürel Eşdeğerlik (cultural equivalence), Tarafsızlık-işlevsel ya da betimsel eşdeğerlik (neutralisation-functional or descriptive equivalence), Sözcüğü sözcüğüne çeviri (literal translation), Nitelendirme (label), Yerlileştirme (naturalisation), Anlam Çözümlemesi (componential analysis), Silme (deletion), Çift mısra kullanma (couplet) olarak isimlendirmiştir (Newmark, 1988;103 akt. Altay, 2019: 26).

Eirly E. Davies (2014; 72-89) ‘‘*A Goblin or A Dirty Nose*’’ adlı çalışmasında kültürel öğelerin çevirileri bağlamında, Newmark’a benzer olarak çeviri stratejilerini koruma, ekleme, çıkarma, yerelleştirme, dönüştürme, yaratım başlıkları altında yediye ayırmıştır.

Venuti (2001) ise kültürel öğelerin çeviri stratejileri bağlamında daha genel bir ayırım yapmıştır. Çeviri için Venuti öncelikle Venuti’ye göre çevirmen erek kültür okuyucusu için ne kadar az görünürse ortaya çıkan eser o kadar iyi anlaşılabilir (Venuti, 2001: 240). Kültürel çeviri bağlamında çeviri tercihleri iki kategoriye ayrılmıştır. Yerlileştirme (domestication), yabancılaştırma (foreignization) Venuti'nin kültürel çeviri bağlamında belirlediği stratejilerdir. Yerlileştirme stratejisinde kaynak metnin kültürüne bağlı unsurlar erek kültür bağlamında metin aktarılarak erek okurun metni anlaması sağlanır. Yabancılaştırmada ise kaynak kültürden çevrilmesi zor ideolojik, siyasi, tarihi vb. unsurların kaynak metin kültürüne yakın çevrilir (Venuti, 2001: 241-242).

Gideon Toury (1980; 9-27) ‘*In search of a theory of translation*’ adlı çalışmasında Erek Odaklı Çeviri Kuramı bağlamında çeviri sürecinde izlenebilecek yolu baştan sona kadar şekillendirebilecek kültürel çeviri unsurlarını da içine dahil eden çeviri normları bağlamında çevirileri ‘yeterli çeviri’ ve ‘kabul edilebilir çeviri’ olarak ikiye ayırmıştır (Cirit, Arkan, 2023: 135).

2.6. Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri Kuramı

Çeviri ve kültür ilişkisi üzerine eğilen ve kültürel unsurların çevirilerine dair sınıflandırmalar yapan araştırmacılardan biri olan Aixela; çevirinin öncelikle kültürel bir unsur olduğunu belirtmektedir. Javier Franco Aixela; İspanya Alicante University İspanyolca-İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümünde profesör olarak görev yapmaktadır. ‘Culture-specific Items in Translation’ adlı çalışmasında Aixela (1996) çeviri olarak okuyucuya ulaşan eserlerde Gideon Toury’nin (1995) de belirttiği iki önemli koşuldun bahsetmektedir. Bunlardan ilki eserin erek kültürde değerinin olması, ikincisi ise çeviri olması yani kaynak dilde var olan bir metnin erek dilde temsiliyetinin olmasıdır (Aixela,1996 akt. Özbakır, 2022: 169).

Aixela (1996), ‘Culture-Specific Items in Translation’ çalışmasında okuyucuya sunulan eser için kaynak metin ve çevirisinin oluşması bağlamında dört temel alan öne sürmüştür:

- 1- Dilsel Çeşitlilik (Linguistic Diversity)
- 2-Yorumlayıcı Çeşitlilik (Interpretive Diversity)
- 3- Edimsel veya Kültürlerarası Çeşitlilik (Pragmatic or Intertectual Diversity)
- 4- Kültürel Çeşitlilik (Cultural Diversity)

Aixela, bunlar arasında çeviri bakımından en zorlayıcı olan ‘Kültürel Çeşitlilik’ için iki ayrı unsur belirlemiştir. Bunlar, ‘Özel İsimler’ ve ‘Sık rastlanılan ifadelerdir’ (Aixela,1996: 59 akt. Özbakır, 2022: 169). Aixela için çeviri; birkaç disiplinin ve olgunun birleşim noktasıdır (Akgün, 2023: 1380). Bu yüzden Aixela çevirinin kuramsallığı üzerinde dururken bu durumların da göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekerek, çevirinin kültürel yanını anlattığı ‘‘*Culture-specific Items in Translation*’’ adlı çalışmasında ‘kültüre özgü ifadeleri’ belirtmiştir (Aixela, 1996: 52-78). Aixela’nın ele aldığı kültürel ögeler çeviri stratejileri bağlamında incelendiğinde; Aixela’nın stratejileri ‘koruma’ ve ‘yer değiştirme’ olarak iki ana başlıkta değerlendirdiği görülmektedir. Koruma stratejisi, kaynak kültür unsurlarının çeviri sırasında korunmasıdır. Bu strateji ayrıca, tekrarlama (repetition), yazımsal uyarlama (orthographic adaptation), dilbilimsel çeviri (linguistic translation), metin dışı ve metin içi açıklama (extratextual & intratextual gloss) olarak beş alt başlığa ayrılmıştır. Yerine koyma ise çeviri yapılırken kaynak kültür unsurlarının erek kültüre

nasıl yaklaştırılacağı ile ilgili altı alt başlıktan oluşmaktadır. Eş anlamlılık (synonym), evrenselleştirme (universalization), doğallaştırma (naturalization), silme (deletion), özerk yaratım (autonomous creation) Aixela'nın yer değiştirme stratejisi bağlamında belirttiği alt başlıklardır (Aixela, 1996; 52-78 akt. Akgün, 2023: 1381).

KORUMA (CONSERVATION)

1- Tekrar (Repetition)

Çevirmen, kaynak metinden aldığı orijinal unsuru tam anlamıyla korur. Bu bağlamda çeviri yapıldığında erek metin okuyucusu için anlaşılması güç olacaktır. Buna örnek olarak Aixela kaynak metinde geçen "Bordeoux" sözcüğünün erek metinde de "Bordeoux" olarak aktarılması örneğini vermiştir (Aixela. 1996: 61). Bir kültürel unsurun şekilsel olarak dahi erek metinde aynı olması, kaynak metin ile ortak kültür olarak kabul edilmesi anlamına gelmemektedir (Aixela, 1996: 61).

2- Ortografik Uyarlama (Orthographic Adaptation)

Bu strateji kullanılarak çeviri yapılırken kaynak metinde geçen kelime erek dil alfabesi bağlamında değiştirilir. Bu duruma transkripsiyon ya da transliterasyon adı da verilir (Aixela, 1996: 61). Buna örnek olarak basitçe "Yoğurt" sözcüğünün "Yogurt" olarak İngilizce tercüme edilmesi verilebilir.

3-Dilsel/Kültürel Olmayan Çeviri (Linguistic/Non-cultural Translation)

Çeviri yapılırken kaynak metinde geçen kültürün büyük çoğunlukla sözcüğü sözcüğüne çeviri yapılarak kelimenin anlamına en yakın çeviri tercih edilir. Erek kültür için yabancı olan ancak anlaşılabilir olan unsurlar bu bağlama girmektedir (Aixela, 1996: 62). Bu stratejiye örnek olarak "Television" sözcüğünün "Televizyon" olarak Türkçeye çevrilmesi verilebilir.

4-Metin Dışı Açıklama (Extratextual Gloss)

Bu strateji bağlamında çevirmen daha önce bahsedilen stratejilerden yararlanabilir ve kültüre özgü olan ifade için ek bir not eklenmelidir. Bu açıklama metin içerisinde yapılmaz metin sonuna son not, dipnot ya da sözlükçe eklenerek ve yazı tipi değiştirilerek açıklama yapılır (Aixela, 1996; 61 akt. Altay, 2019: 29).

5-Metin İçi Açıklama (Intratextual Gloss)

Bu stratejide amaç metni daha anlaşılır hale getirmektir ve çevirmen okuyucunun dikkatinin dağılmayacağını düşünerek bu stratejiye başvurur. Metin içi açıklama stratejisi bağlamında kaynak metinde geçen ifade için yanına parantez açılarak ya da ekleme yapılarak erek kültürde açıklanır (Aixela, 1996: 62).

Koruma (Conservation) stratejisine genel hatlarıyla bakıldığında kaynak metinden uzaklaşmadan erek kültür için çeviri yapıldığı görülmektedir.

YERİNE KOYMA (SUBSTITUTION)

1-Eş Anlamlılık (Synonyms)

Bu strateji bağlamında kaynak metinde geçen ifadelerin tekrar tekrar aynı şekilde yazılmaması için erek dilde eş anlamlı karşılıkları tercih edilir (Aixela, 1996: 63). Kaynak metinde tekrarlanan unsurların erek metnin anlamını daraltmaması ve tekrardan kaçınılması için bu stratejiye başvurulabilir.

2-Sınırlı Evrenselleştirme (Limited Universalization)

Kültürel unsurların okuyucu tarafından zor anlaşılmasından dolayı daha kolay ve spesifik kelime seçimleri yerine daha geniş ve anlaşılabilir sözcükler seçilir. Bu bağlamda çevirmen, kaynak metinde geçen kaynak kültüre ait bir sözcüğü, erek kültürde yeri olmasa da erek dil bağlamında anlaşılabilir bir sözcük seçimi yaparak çevirir. Buna örnek olarak 'Rugby' sözcüğünün "Amerika Futbolu" olarak Türkçeye çevrilmesi verilebilir (Aixela,1996: 63 akt. Altay,2019: 30).

3-Tam Evrenselleştirme (Absolute Universalization)

Çeviri seçimleri bakımından sınırlı evrenselleştirmeden farklı olarak bu stratejide, erek kültürde sözcüğün karşılığı tam olarak bulunamadığında anlamı genel hatlarıyla karşılayacak ve erek kültür tarafından anlaşılabilir bir sözcük tercihi yapılır (Aixela, 1996: 63). Buna örnek olarak *Ketchup* sözcüğünün salça olarak çevrilmesi verilebilir (Özbakır, 2022: 170).

4-Yerlileştirme (Naturalization)

Bu stratejiye göre kaynak kültüre özgü olan sözcük, erek kültüre göre tamamen değiştirilir Çocuk edebiyatında bu strateji daha çok tercih edilir (Aixela, 1996: 63). Örnek olarak Philip isminin Ahmet olarak yerlileştirilmesi verilebilir.

5- Silme (Deletion)

Çeviri yapılırken kaynak kültürde geçen ve erek kültür bağlamında biçimsel ya da ideolojik olarak uygun olmayan sözcükler metinden atılır. Kültüre özge öğeleri açıklamak için dipnot vb. kullanımı tercih edilmez ve karşılığı erek kültürde olmayan öğeler atılır. Alanda uzman birçok çevirmen çeviri tercihi için açıklama yapmak yerine silme stratejisini uygulanmaktadır. (Aixela, 1996: 64). *A pair of large gold-rimmed spectacles hung from a nail on the wall above his bed* (Of Mice and People, P. 68) ifadesinin *gözlük* olarak çevrilmesi bu stratejiye örnek olarak verilebilir.

6-Özerk Yaratım (Anonymous Creation)

Özerk Yaratım stratejisi bağlamında, kaynak metinde olmayan kültürel unsurların yerine erek kültüre özgü kültürel unsurlar bağlamında eklemeler yapılır (Aixela, 1996: 64). Çevirmen kaynak metinde olmayan kültürel öge yerine metne erek kültürden unsur eklemesi yaparsa bu durum okuyucunun da ilgisi çekmektedir. Film ve daha çok animasyon filmlerinin çevirilerinde bu duruma rastlamak mümkündür.

Aixela'nın Yerine Koyma stratejisi bağlamında incelenen beş alt strateji yorumlandığında çevirmenlerin yerine koyma stratejileri seçimleri ile daha özgür bir süreç geçirdikleri söylenebilir. Kültürel unsurların değiştirilmesi ya da aynı bağlamda erek kültür için daha yakın anlamlı sözcüklerin tercih edilmesi ile bu mümkün olmaktadır. Javier Franco Aixela'nın ortaya koyduğu bu kavramlar, kültürel çeviri için var olan mevcut sınıflandırmaların tanımlanması değil, metodolojik olarak kullanışlı bölümler oluşturmaktır (Aixela, 1996: 60).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu araştırmada, Javier Franco Aixela'nın '*Kültüre Özgü Çeviri Stratejileri Kuramı*' bağlamında '*Masumiyet Müzesi*' romanı incelenmiştir. Kuram kapsamında 'Koruma (conservation)' yöntemi alt başlığında 'tekrar, ortografik uygulama, dilsel/kültürel olmayan çeviri, metin dışı açıklama, metin içi açıklama' stratejileri ve 'yerine koyma (substitution)' yöntemi alt başlığında 'eş anlamlılık, sınırlı evrenselleştirme, tam evrenselleştirme, yerlileştirme, silme ve özerk yaratım' stratejileri ile İslam dinine özgü kavramlar ve Türk geleneklerini içeren öğelerden seçilen örnekler incelenmeye çalışılmıştır. Örnekler incelenirken, Red House İngilizce-İngilizce-Türkçe sözlükten ve dijital olarak Dictionary ve Tureng sitelerinden yararlanılmıştır. Bulgular bölümünde, Orhan Pamuk'un birçok dile çevrilmiş olan eseri '*Masumiyet Müzesi*' romanından ve Maureen Freely tarafından İngilizcesine yapılan çevirisinden seçilen örnekler tablolatırılmıştır. Kaynak metinden alınan örnekler orijinal haliyle bırakılmıştır. Seçilen Türkçe örnekler 'KM' olarak, örneklerin İngilizce çevirileri 'EM' olarak tabloda belirtilmiştir.

3.1. Romanın İngilizce Çevirisinin İncelenmesi

Bu bölümde; '*Masumiyet Müzesi*' romanında geçen ve Türk kültüründe olan ifadelerin romanın İngilizce çevirisinde bulunan karşılıkları ile birlikte incelenmiş ve '*Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri*' kuramı bağlamında karşılaştırılmıştır.

3.1.1. Koruma Yöntemi Stratejileri

Bu bölümde seçilen örnekler; koruma yöntemi kapsamında bulunan, tekrar (repetition), ortografik uyarlama (orthographic adaptation), dilsel kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural gloss), metin dışı açıklama (extratextual gloss), metin için açıklama (intratextual gloss) stratejileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Örnek 1

KM: ‘Kurbanın neden kesildiğini biliyorsun değil mi?’

‘‘Bir gün biz cennete giderken o koyun, Sırat köprüsünden bizi geçirecek...’’ (s. 40)

EM: ‘‘You know why they sacrifice the lamb, don’t you?’’

‘‘One day, when we go to heaven, that lamb will take us over the Sırat bridge, which is thin as a hair and sharp as a sword...’’ (p.50)

Kaynak metinde geçen ‘‘Sırat köprüsü’’ ifadesi için Türkçe metinde açıklama yapılmamıştır, ancak İngilizceye yapılan çevirisinde ‘‘Sırat bridge, which is thin as a hair and sharp as a sword (bir tel saç kadar ince, bir kılıç kadar keskin olan Sırat Köprüsü)’’ ifadesi kullanılmıştır.

Bu kapsamda, ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ kapsamında ‘‘metin içi açıklama (intratextual gloss)’’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 2

KM: Daha sonra aldığı bütün sakinleştirici ilaçlara rağmen, kalabalık avluda cenaze namazı kılınırken, annem üzerinde astragan kürkü, Fatma Hanım’la Bekri Efendi’nin kolları arasında balkona çıktı ve kalabalığın sırladığı tabut, cenaze arabasına konurken bayıldı. (s.214)

EM: In spite of all the tranquilizers we’d given her, when she were out to the balcony in her Astrakhan fur, propped up by Bekri one side and Fatma Hanım on the other, to watch the crowd lift the coffin into the funeral hearse, she fainted. (p.314)

Kaynak metinde geçen ‘‘Hanım’’ ifadesinin erek dilde karşılığı olan sözcük ‘‘miss’’ sözcüğüdür. Erek metinde çevrilmeden kullanılmıştır.

Bu kapsamda, ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ çerçevesinde kaynak metinden verilen örnekte sözcük değiştirilmeden erek metne aktarıldığından dolayı ‘tekrar (repetition)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 3

KM: Avrupa görmüş zenginlerimiz Türk filmlerine alay etmek için giderler. Ben de yirmi yaşındayken öyle düşünürdüm. Ama artık Türk filmlerini eskisi gibi küçümsemiyorum. Füsün da şimdi Türk filmlerini çok seviyor. (s.239)

EM: The rich of our country who have been to Europe only go to Turkish films to laugh at them. When I was twenty I thought that way too. But I don’t look down on Turkish films the way I used to. Füsün now likes Turkish films very much. (p.351)

Kaynak metinde geçen ‘‘Avrupa görmüş zenginlerimiz’’ ifadesi erek dile ifadelerin tam sözlük karşılıkları tercih edilerek ‘‘the rich of our country who have been to Europe’’ olarak çevrilmiştir.

Bu anlatım; ‘‘Kültüre zg gelerin eviri Stratejileri’’ erevesinde, kaynak metinde geen, erek metinde kültürel olarak karşılığı olmayan bir ifade olduğundan ve genel ve birebir anlamları tercih edilerek çevirisi yapıldığından dolayı ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization’ stratejisi belirlenmiştir.

rnek 4

KM: Yaşlı Rum garsonların getirdiği tepsi içindeki mezeleri seçer seçmez, ‘‘Benim için sinema hayatta her şeydir Kemal Bey’’, diye anlatmaya başladı kendine güvenine biraz gıpta ettiğim damat Feridun Bey. ‘‘Yaşıma bakıp bana güvensizlik gstermeyin diye sylyorum.  yıldır Yeşilam’ın tam iindeyim, ok talihliyim. Herkesi tanıdım. Lambaları, dekorları taşıyarak set işiliği de yaptım, ynetmen yardımcılığı da. On bir tane de senaryo yazdım.’’ (s.239)

EM: We had just selected our mezes from the tray that the old Greek waiters brought to us, when Feridun, whose selfconfidence I almost envied, said, ‘‘For me, Kemal Bey, cinema is the only thing in life that matters. I say this so that my age does not undermine your confidence in me. For three years now I’ve been working in the heart of Yeşilam, our own Hollywood. I’m very lucky, I’ve meet everyone, I’ve worked as a set hand, carrying lights and props, I’ve worked as an assistant director. I’ve also write eleven screenplays.’’ (p.350)

Kaynak metinde geen ‘‘meze’’ szcğnn erek dilde karşılığı olan sözcük ‘‘appetizer’’ sözcüğüdür. Erek dile yapılan çevirisinde ‘‘meze’’ sözcüğü çevrilmeden kullanılmıştır. İkinci cümlede geçen ‘‘Bey’’ sözcüğünün erek dilde karşılığı ‘‘mister’’ sözcüğüdür. Erek metinde evrisi yapılmadan aynen kullanılmıştır. Kaynak metinde geçen ‘‘Yeşilçam’’ ifadesi erek metinde ‘‘our own Hollywood (bizim Hollywood’umuz)’’ ifadesi ile açıklanmış ve metin içi açıklama (intratextual gloss) stratejisi belirlenmiştir.

Bu kapsamda ve de bu çalışmanın odak noktasını oluşturan ‘‘Kültüre özgü ögelerin eviri Stratejileri’’ çerçevesinde; kaynak metinden verilen iki örnek incelendiğinde, ilk örneğin çevirisinde sözcükler kaynak metinden değiştirilmeden kullanıldığı için ‘tekrar (repetition)’ stratejisi, ikinci örnekten ‘metin içi açıklama’ stratejisi belirlenmiştir.

rnek 5

KM: Nişan bozulursa, sosyete artık uzun zaman ‘‘evlenmeden birlikte yaşadığımızı’’ sylyerek Sibel’i kmseyecekti. Başını ne kadar dik tutarsa tutsun, arkadaşları ne kadar ‘‘Avrupalı’’ olurlarsa olsun, evlenmezsek bunu bir aşk hikayesi olarak değil, şerefi lekelenen bir kadının hikayesi olarak anlatacaklarını Sibel iyi biliyordu. Tabii ki bunları hiç konuşmuyordu ki ama geen her gn Sibel’in aleyhine işliyordu. (s.195)

EM: *If she broke off the engagement, society, noting how long we had "lived together" without marrying, would look askance at Sibel. Sibel knew full well that no matter how high she held her head, no matter how "European" her friends were in their outlook, this affair would not be seen as a love story if we did not marry. It would become story of a woman whose honor had been stained. Of course, we didn't discuss these things, but she knew each passing day worked against her. (p.285)*

Kaynak metinde geçen 'küçümsemek' sözcüğünün sözlükte karşılığı 'belittle' sözcüğüdür. Ereke dile 'askance' olarak çevrilmiştir. Bu ifadenin sözlük karşılığı öncelikle 'şüphe ile bakmak, güvensizlik, kuşku' ifadeleri olsa da 'beğenmeme' anlamını da taşımaktadır. 'Avrupalı' sözcüğü ise 'European' olarak ereke dile çevrilmiştir.

Sunulan örnekler '*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*' çerçevesinde incelendiğinde; 'küçümsemek' sözcüğünün çeviri tercihi ile kaynak metne yakın çevirisinin yapıldığı gözlenmektedir. 'Avrupalı' ifadesi Türkçede çağdaş, modern insan anlamında kullanılmaktadır. Ereke dile 'European' olarak çevrilen ifadenin sözlük karşılığı da aynı anlamı vermektedir. Bu yüzden 'dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)' stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 6

KM: *"Oturma" tabirinin, Türk okurlarımın çok iyi bildiği, ama müzemin yabancı ziyaretçilerinin hemen anlayamayacağı "misafirlğe gelmek", "geçerken uğramak", "birlikte vakit geçirmek" gibi, sözlüklerde vurgulanmayan ama çok yaygın anlamını, özellikle Nesibe Hala sık sık kullanırdı.*

EM: *I went to the Keskins' four times a week to "sit." Aunt Nesibe was particularly fond of this formulation, familiar to Turkish readers, which foreign guests to our museum might not readily understand, due to its manifold applications - "to pay a visit," "to drop by," or "to spend some time with someone" - not to be found in the dictionary.*

Kaynak metinde geçen "oturma" ifadesinin sözlükte İngilizce karşılığı "sit" olarak geçmektedir. Bununla birlikte, bu ifade anlamsal olarak sözcüğü karşılamamaktadır. Ereke metne ifade "sit" olarak çevrilmiştir, ancak kaynak metinde yazar ifadenin karşılıklarını belirttiği için çeviri metinde de "to pay a visit" (ziyaret etmek), "to drop by" (geçerken uğramak), "to spend time with someone" (birisıyla vakit geçirmek) olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda, ‘oturma’ sözcüğünün çevirisi kaynak metindeki ifade ile birebir yapıldığından ve hedeflenen anlamı vermediğinden dolayı ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 7

KM: *Udun baygın iniltisi ve kanunun neşeli tımbırtısı arasından yorgun ama umutlu bir kadın sesi, banyonun yarı açık küçük penceresinden bana ulaşıyor ve ‘‘Aşktır, aşktır alemde her şeyin sebebi,’’ diyordu. (s.28)*

EM: *Between the low moan of the lute and the joyous chatter of the kanun was a tired but hopeful female voice, coming to me through the bathroom’s half-open window, saying, ‘‘It’s love, it’s love, the reason for everything in the universe.’’ (p.334)*

Kaynak metinde geçen ‘kanun’ sözcüğünün sözlük karşılığı ‘qanun’ kelimesidir, ancak erek metne ‘kanun’ olarak değiştirilmeden geçmiştir.

Tespit edilen bu durumda ‘kanun’ sözcüğü, erek dildeki karşılığı yerine kaynak dil ve kültürdeki hali ile bırakıldığından dolayı ‘tekrar (repetition) stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 8

KM: *Caminin Teşvikiye Caddesi’ne açılan büyük avlu kapısından aşağıya, tabuta doğru inen basamaklarda, cenazelerde kadınların kendiliğinden toplandığı gölgeli yerde, başörtülü kadınlarla, başlarına şık ve moda rengarenk eşarplar takmış sosyete kadınları arasında Füsün’u görür görmez, kalbim saçma bir hızla atmaya başlamıştı. (s. 81)*

EM: *Below the gate to the Teşvikiye Mosque courtyard, in the shaded area where women gathered as if by instinct, I’d seen Füsün among the covered women and the society women who, for the occasion, had draped chic, fashionable scarves, over their heads, and at that moment, my heart had begun to race. (p.111)*

Kaynak metinde geçen ‘başörtülü’ sözcüğünün sözlük karşılığı ‘kerchered’ ve ‘headscarf’ olarak belirlenmiştir. Çevirmen tarafından erek dile ‘covered’ olarak çevrilmiştir.

Bu örnek kapsamında, ‘başörtülü’ sözcüğü için tercih edilen çevirinin tam karşılığı değildir ve kültürel olmayan genel bir ifade tercih edildiğinden dolayı ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 9

KM: *Cevat o gün nişanlanacağımı öğrenince çok mutlu oldu, bana damatlık tıraş yaptı, aşırıya kaçmadan ithal tıraş köpüğünü ve kokusuz olduğunu söylediği bir nemlendirici sürdü, yüzümdeki kıllar ve sakallarla tek tek ilgiledi.*

EM: *Cevat was overjoyed to hear it was the day of my engagement party, and he went on to give me a ‘groom’s shave’ sparing no luxury, using imported shaving*

foam and a lotion he assured me was odorless, applying it with close attention to every hair and follicle.

Kaynak metinde geçen ‘damatlık tıraş’ ifadesinin erek dil sözlüğünde karşılığı bulunmamaktadır. İfade erek dile bire bir çeviri yapılarak ‘groom’s shave’ (damadın tıraşı) olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda ‘damatlık tıraş’ ifadesi için birebir çeviri tercihi yapıldığı için ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 10

KM: ‘Herkesin gözünde Sibel haksızlığa uğramış durumda,’ dedi Zaim. ‘Nişanlandıktan, onunla Boğaz’daki yalıda aynı evde, aynı yatakta yaşadıktan sonra onu bıraktın. Herkes uzun uzun bunu konuştu. Anneler kızlarına öcü gösterir gibi sizin olayı gösterdiler. O hiç aldırıyor, ama Sibel’in yanında olmalarına o kadar da takılma.’ (s.391)

EM: ‘Look, my friend, everyone sees Sibel as a woman wronged,’ said Zaim. ‘You got engaged to her, and after living with her in a Bosphorus yalı, and sharing the same bed, you abandoned her. For the longest time there was talk of nothing else, and you’d have thought they were speaking of some evil djinn the way mothers discussed the scandal with their daughters. Sibel really did not mind, but everyone felt very sorry for her all the same, and naturally they were angry at you. You can’t be indignant that they’re on Sibel’s side now.’ (p.571)

Kaynak metinde geçen ‘yalı’ sözcüğünün erek dilde sözlük karşılığı ‘mansion’ kelimesidir, ancak sözcük erek dile çevrilmeden ‘yalı’ olarak erek metinde kullanılmıştır.

Örnek kapsamında ele alınan ‘yalı’ sözcüğü, İstanbul Boğazı’nda bulunan evler özelinde kullanılan bir ifadedir. Dolayısıyla yalı sözcüğü aynı şekilde çevrilmeden aktarılarak ‘tekrar (repetition)’ stratejisine başvurulduğu görülmektedir.

Örnek 11

KM: Oysa gittiğimiz bütün Türk filmleri bu ‘yalan dünya’ dan çıkışın ‘hakikilik’, ile mümkün olduğunu ima ediyordu. Ama tenhalaşan bahçelerde seyrettiğimiz filmlere artık inanmıyoruz, kendimi o duygusal aleme veremiyordum. (s.258)

EM: While these Turkish films kept telling us that one could find ‘the truth’ leaving behind this ‘world of lies,’ by now I could no longer believe in the films we saw in the open-air cinemas, with evet dwindling audiences. I could no longer submit to that sentimental realm. (p.379)

Kaynak metinde geçen ‘yalan dünya’ ifadesinin sözlük karşılığı ‘transitory life’ ifadesidir, ancak erek dile ‘world of lies’ olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda ifade ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ çerçevesinde incelendiğinde, sözcüğü sözcüğüne genel bir çeviri tercihinin seçildiği gözlenmiştir. Bu bağlamda, ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 12

KM: ‘‘Güzel. Birinci şartım şu. Bir daha bana asla yalan söylemeyeceğine babanın başı üzerine yemin et.’’

EM: ‘‘Fine. My first condition is this. Swear on your father’s head that you’ll never ever lie to me.’’

Kaynak metinde geçen ‘babanın başı üzerine yemin et’ ifadesinin karşılığı erek dilde bulunmamaktadır. Bu ifadeye yakın olabilecek ‘swear on sth’ (bir şeyin üzerine yemin etmek) şeklinde bir kullanım bulunmaktadır. İfade erek dile ‘swear on your father’s head’ şeklinde çevrilmiştir.

Sunulan örneğin çevirisinde, erek dilde aynı anlamı yakalamak için sözcüğü sözcüğüne bir çeviriye başvurulduğu görülmektedir. Bu bağlamda örnekte, ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 13

KM: *Bu, evden çıkmanın, Divan şiirindeki şarabın, sevgiliyle yan yana oturmanın mutluluğu kadar, sokaktaki kalabalıkla birlikte olmanın da mutluluğuydu.*

EM: *Much as this happiness derived simply from being out of the house, and the twin joys (extolled by many and Ottoman court poet) of drinking wine and sitting beside one’s beloved...*

Kaynak metinde geçen ‘Divan Şiiri’ ifadesinin erek dilde karşılığı bulunmamaktadır. Çevirmen ifadeyi ‘Ottoman court poet’ (Osmanlı mahkeme şiiri) olarak çevirmiştir.

Dolayısıyla, kaynak metinde geçip erek dilde olmayan ifade parantez içinde açıklanmıştır ve buna bağlı olarak ‘metin içi açıklama (intratextual gloss)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 14

KM: *O yıllarda İstanbul’un ‘‘Batılılaşmış’’ zenginlerinin aslında çok küçük bir çevre oluşturduğunu, herkesin birbirini tanıdığını, herkesin birbirinin dedikodusunu bildiğini, şimdi olaylardan yıllar sonra, döner kapıdan girenleri tek tek hatırlarken çıkarıyorum.*

EM: *It is only now, so many years later, as I recall each and every person who came through those revolving doors, that I realize how insular and intimate was this circle of rich, Westernized families, and how familiar we all were with everyone else's business.*

Kaynak metinde geçen 'Batılılaşmış' ifadesinin sözlük karşılığı 'Westernized' ifadesidir. Erek dile de aynı ifade ile çevrilmiştir.

Türk kültüründe 'Batılılaşmış' kelimesinin anlamı 'daha modern' olmaktadır. Erek kültürde bu kelime coğrafi olarak tanımlanmakta ve 'Batıda yaşayan' anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla örnek kelimenin aktarımının erek dilde aynı anlamı karşılamamış ve sözcüğü sözcüğüne çevirinin tercih edildiği gözlenmiştir. Bu bilgiler ışığında sunulan örnekte 'dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)' stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 15

KM: *Türk filmlerindeki gazino sahnelerinde kahramanlar önce kendilerini ve acılarını süslü bir dille ifade ederler, yıllar sonra seyircilerin, müşterilerin çığınca alkışlarından ve gözyaşlarından da anlaşıldığı gibi hayatta zafere gene gazino da kavuşurlardı.*

EM: *Typically it was in the gazino that the heroine would first make a florid confession of her consuming pain, and when, years later,, she drew wild applause and tears from another audience, it would be understood that she had achieved victory in the gazino as well.*

Kaynak metinde geçen 'gazino' ifadesinin sözlük karşılığı hedef metinde 'club' ya da 'casino' şeklindedir. Sunulan örneğin çevirisi incelendiğinde, kelimenin erek dile çevrilmediği ve kaynak dildeki haliyle bırakıldığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Türk filmlerinde ya da Türk kültüründe gazino erek dildeki karşılığıyla aynı anlamı taşımamaktadır.

Bu bağlamda çeviride, kaynak metinde ifade edilen anlatımı karşılayan kelimeye yer verilmemiş, aynı kelime kullanılarak 'tekrar (repetition)' stratejisine başvurulduğu dikkat çekmiştir.

Örnek 16

KM: *Akşam yemeklerinden sonra ikram edilen kolonyayı ellerime, alınıma, yanaklarıma, kutsal bir sıvı gibi istekle, hatta umutla sürerdim.*

EM: *Whenever I was offered cologne after supper, I would eagerly, even hopefully, rub it into my hands, my forehead, and my cheeks, as if anointing myself with some unction.*

Kaynak metinde yer alan 'ikram edilen kolonya' ifadesinin erek dilde karşılığı 'offered cologne' olarak geçmektedir ve çevirisinin de aynı şekilde 'offered cologne' olarak

yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kolonyaya ikram etmek Türk kültürüne ait bir eylem ve söylemdir. Dolayısıyla erek dile aktarılan kelime “teklif etmek, vermek” anlamını taşıyan “offered” bu kültürel anlatımı karşılamamakta ve kültürel bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda kültürel unsurlar göz ardı edilerek bire bir yapılan çeviri ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/non-cultural translation)’ stratejisine işaret etmektedir.

Örnek 17

KM: *Hoparlörle dışarıya avluya da verilen cuma vaazı, ses düzeninin kötülüğü yüzünden vaizin ölümün son durak olduğuna ilişkin birkaç sözü ve herkesi korkutmak ister gibi sık sık ve şiirsiz bir vurguyla Allah deyişi dışında hiç anlaşılıyordu. (s.82)*

EM: *The Friday sermon was blaring on loudspeakers in the courtyard, but the sound was so bad that no one could make out what the preacher was saying, except for a few words about death being the last station and his boorish and insistent repetition of the word “Allah,” a calculated bit of intimidation, I thought. (p.112)*

Kaynak metinde geçen ‘Allah’ sözcüğü erek metne ‘God’ olarak çevrilmeden aynen geçmiştir. Çevirmenin Allah sözcüğü için örnek 10 ve örnek 2’de incelenen çeviri tercihlerinde Allah sözcüğünü ‘God’ olarak çevirdiği gözlemlenmiştir.

Bu kapsamda ve ‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’ çerçevesinde, ‘Allah’ sözcüğünün erek dil çevirisine aynı kelime ile aktarılması ‘tekrar (repetition)’ stratejisine başvurulduğunu göstermektedir.

Örnek 18

KM: *Sakinleşmek için evde yarım kadeh rakıyı ilaç gibi içmiştim. Beyoğlu’na çıkan ara sokaklardaki meyhanelerde bir kadeh daha içse miydim? (s.221)*

EM: *To calm myself, I’d had half glass of rakı before leaving home. Should I have stopped off for one more at a meyhane one of the taverns in the side streets leading up to Beyoğlu? (p.323)*

Kaynak metinde geçen ‘rakı’ sözcüğü erek dile ‘raki’ olarak çevrilmiştir. İkinci cümlede geçen ‘meyhane’ ifadesi erek metne ‘meyhane’ olarak geçmiş ancak erek dilde karşılığı olan ‘tavern’ ifadesi yanına not eklenmiştir.

Bu örnek bağlamında ‘rakı’ ifadesine ‘raki’ şeklinde yer verilmiş, erek kültüre yabancı olan kelime anlaşılabilir bir şekilde çevrilmiştir ve çeviride ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/noncultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

Benzer şekilde ‘meyhane’ sözcüğü de aynı kelime ile aktarılmış ve ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/noncultural translation)’ stratejisi tespit edilmiştir. Bununla beraber, aynı kelimenin yanına ‘one of the taverns’ ifadesi not olarak eklenmiş ve böylelikle ‘metin içi açıklama (intratextual gloss)’ stratejisi de belirlenmiştir.

Örnek 19

KM: ‘*Kemal Bey, yarın gene bekleriz, sevdiğiniz kabak dolmasından yeriz,*’ ya da ‘*Yarın televizyonda buz pateni yarışmasını seyrederiz, naklen veriyorlar,*’ derdi.

EM: ‘*Do come again tomorrow, Kemal Bey, we’re having those stuffed zucchini you love so much for supper,*’ or, ‘*Tomorrow we can watch the ice-skating competition, which they’ll broadcast live.*’

Kaynak metinde geçen ‘kabak dolması’ ifadesinin erek dilde sözlük karşılığı ‘stuffed zucchini’ ifadesidir. Erek dile de ‘stuffed zucchini (doldurulmuş kabak) olarak çevrilmiştir.

Sunulan örnek bu araştırmanın odak noktasını oluşturan stratejiler bağlamında değerlendirildiğinde; erek kültürde ‘kabak dolması’ ifadesi olmadığından sözcük için özel bir anlatıma yer verilmediği ve aktarımın sözcüğü sözcüğüne yapılmış olduğu görülmektedir. Bu durumda ‘dilsel/kültürel olmayan çeviri (linguistic/noncultural translation)’ stratejisi belirlenmiştir.

3.1.2. Yerine Koyma Yöntemi Stratejileri

Seçilen örnekler yerine koyma yöntemi kapsamında bulunan, eş anlamlılık (synonyms), sınırlı evrenselleştirme (limited universalization), tam evrenselleştirme (absolute universalization), yerileştirme (naturalization), silme (deletion), özerk yaratım (anonymous creation) stratejileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Örnek 1

KM: ‘*Hazreti İbrahim’in çocuğu olmuyormuş. ‘Allah’ım bir çocuğum olsun, her istediğini yapayım,’ diye çok dua etmiş. Sonunda duaları kabul olmuş, bir gün oğlu İsmail doğmuş. Oğlunu çok seviyor, onu her gün öpüp okşuyor, sevinçten uçuyor, her gün de Allah’a şükrediyormuş.*’ (s.41).

EM: ‘*The prophet Abraham was childless. He prayed to God saying, ‘O Lord, if you give me a child, I’ll do anything you ask.’ In the end his prayers were answered, and one day his son Ismail was born. The prophet Abraham was filled with joy. He adored his son; kissing and caressing him all day long, the prophet was exultant and every day he thanked God.*’ (p. 50)

Kaynak metinde geçen ‘‘Allah’’ ifadesi özel isim olmasına rağmen ‘‘God’’ olarak, ‘‘Allah’ım’’ ifadesi ise ‘‘O Lord’’ olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda, ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ çerçevesinde orijinal metinde geçen ‘‘Allah’’ ifadesi erek kültüre göre tamamen değiştirilmiş ve ‘yerlileştirme (naturalization)’ stratejisine başvurulduğu değerlendirilmiştir.

Örnek 2

KM: *Daha sonra aldığı bütün sakinleştirici ilaçlara rağmen, kalabalık avluda cenaze namazı kılınırken, annem üzerinde astragan kürkü, Fatma Hanım’la Bekri Efendi’nin kolları arasında balkona çıktı ve kalabalığın sırtladığı tabut, cenaze arabasına konurken bayıldı. (s.214)*

EM: *In spite of all the tranquilizers we’d given her, when she were out to the balcony in her Astrakhan fur, propped up by Bekri one side and Fatma Hanım on the other, to watch the crowd lift the coffin into the funeral hearse, she fainted. (p.314)*

Kaynak metinde geçen ‘‘cenaze namazı kılınırken’’ ifadesi erek metin çevirisinde yer almamaktadır.

Bu kapsamda, ‘‘Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri’’ çerçevesinde kaynak metinden verilen örnek erek metne çevrilmediğinden dolayı ‘silme (deletion)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 3

KM: *‘‘Git sen kızı bir gör bakalım anneciğim, ‘‘ dedim hiç gülümsemeden. ‘‘Kendim bulup, görüşüp, tanıştığım modern kızla olmadı. Bir de görücü usulünü deneyelim bakalım.’’ (s.231)*

EM: *‘‘You go and take a look at this girl, Mother dear,’’ I said, without smiling. ‘‘I’ve tried my luck with a modern girl I chose for myself. I spent time with her and took time to know her, but it didn’t work out. Let’s try matchmaking this time.’’ (p.338-339)*

Kaynak metinde geçen ‘görücü usulü’ ifadesi erek metne ‘matchmaking’ olarak çevrilmiştir.

‘Görücü usulü’ ifadesi erek dil sözlüğünde ‘a blind date’ olarak geçmektedir. ‘Matchmaking’ ifadesinin sözlük karşılığı ise ‘çöpçatanlık’ olarak geçmektedir. Genel bir kültürel bağlam olan ‘görücü usulü’ ifadesini anlam daralması olmaması için erek dilde eş anlamlısına çevrilerek ‘eş anlamlılık (synonyms)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 4

KM: *İçgüveysi damat Feridun Bey yirmi iki yaşındaydı, sinemaya ve edebiyata meraklıydı, henüz çok para kazanmıyordu ama Yeşilçam için senaryolar kaleme almaktan başka şiir de yazıyordu. (s.224)*

EM: *Feridun Bey, this son-in-law who was living with his wife's family, was twenty-two years old, and interested in film and literature; though he wasn't making much money yet, in addition to screenplays for Yeşilçam, he wrote poetry. (p.328)*

Kaynak metinde geçen 'içgüveysi' sözcüğü erek dile 'son-in-law who was living with his wife's family' olarak çevrilmiştir.

Seçilen örneğin çevirisi incelendiğinde, 'içgüveysi' sözcüğünün erek dilde tam karşılığı olmadığı için anlamı erek dile aktarabilecek başka bir ifade kullanılarak çeviri yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, 'tam evrenselleştirme (absolute universalization)' stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 5

KM: *Masada Tarık Bey, lağımın ta Osmanlı'dan kalma ve yetersiz olduğunu söylemişti esrarengiz bir havayla. Yağmurun şakırtısının her artışında birisi "Gök delindi", "Nuh tufanı", "Allah korusun" gibi her şeyi söyleyip sofradan kalkıyor, cumbanın yokuşa bakan penceresinden soluk sokak lambasının ışığında tuhaf gözüken mahalleyi ve sel sularını endişe ile seyrediyordu. (s.225)*

EM: *At the table Tarık Bey had commented mysteriously that the sewers dating back to Ottoman times could no longer cope. Whenever drumming of the rain increased, someone would say something like, "The heavens have opened up", or "It's the flood!" or "May God protect us," and then rise from the table to gaze anxiously through the window at the floodwaters and the neighborhood, now transfigured in the pale lamplight. (p.330)*

Kaynak metinde yer alan 'Gök delindi' deyimini erek dile sözlük anlamıyla 'The heavens have opened up (yağmur yağmaya başlaması için kullanılan deyim)' olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda seçilen örnek '*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*' çerçevesinde incelendiğinde, 'gök delindi' deyimini erek dile özgü bir deyim 'the heavens have opened up' olarak çevrildiği ve tamamen erek kültüre özgü olarak değiştirildiğinden dolayı 'yerlileştirme (naturalization)' stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 6

KM: *"Sizin sevdiğiniz sigara böreğinden var," ya da "Bu sabah Füsün ile çok güzel yaprak dolması sardık, bayılacaksınız," gibi şeyler söylerdi. (s. 273)*

EM: *‘‘We’ve made those cheese pastries you like so much,’’ or ‘‘This morning Füsün and I made some lovely vine-leaf dolmas, you’re going to love them.’’ (p. 402)*

Kaynak metinde geçen ‘sigara böreği’ ifadesinin sözlük karşılığı ‘spring rolls’ dur. Çevirmen tarafından ‘cheese pastries’ olarak çevrilmiştir.

Sunulan örnekte yer alan ‘sigara böreği’ anlatımının çevirisi için ‘peynir içeren hamur işi’ ifadesine karşılık gelen ‘cheese pastries’ ifadesi tercih edildiği görölmüştür. Bu bağlamda, erek dilde anlam bakımından daha genel bir ifade kullanıldığından dolayı ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 7

KM: *‘‘Kemal ne istediğini bilir,’’ dedi annem.
‘‘Füsün da çok kararlıdır,’’ dedi Nesibe Hala.
‘‘Onlar zaten karar vermişler,’’ dedi annem.
Ama ‘‘kız isteme’’ sözleri bundan daha ileriye gitmedi. (s. 433)*

EM: *‘‘Kemal knows his mind,’’ said my mother.
‘‘Füsün knows what she wants too,’’ said Aunt Nesibe.
‘‘They’ve already made their decision,’’ said my mother.
But that was as close as my mother got to asking Aunt Nesibe for her daughter’s hand. (p.634)*

Kaynak metinde geçen ‘kız isteme’ ifadesinin sözlük karşılığı ‘asking for the girl’s hand in marriage’ olarak geçmektedir. Erek dile de sözlük karşılığı bire bir olarak aynı şekilde çevrilmiştir.

Sunulan örnek, incelenen kuram kapsamında değerlendirildiğinde, Türk kültüründe ‘kız isteme’ ifadesi evlenmek için aileden alınan izin anlamında kullanıldığından ve erek dile yapılan çevrinin karşılığının ‘evlilik teklifi’ olmasından dolayı, incelenen kuram kapsamında ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisine başvurulduğu belirlenmiştir.

Örnek 8

KM: *‘‘Ne kadar gittiysen gittin ... Nesibe bir şey dedi, içime oturdu. Yıllardır oturup annenle çok az akşam yemeği yediğin için belki biraz kalbim kırıldı, kolumu okşadı, ama merak etme oğlum, aldırmadım. (s.433)*

EM: *‘‘Whatever is done, is done... But Nesibe said one thing that really hurt. Maybe it’s because you hardly ever stayed in to eat supper with your mother that it broke my heart to hear it. She stroked my arm. ‘‘But don’t worry, my son, I didn’t mind.’’ (p.635)*

Kaynak metinde geçen ‘içine oturmak’ deyimini erek dilde sözlük karşılığı ‘cut to the quick’ ifadesidir. Çevirmen deyimini erek dile ‘hurt’ olarak çevirmiştir.

Bu kapsamda deyim, kuram çerçevesinde incelendiğinde, çevirmen tarafından erek dile karşılığı spesifik olan bir ifade yerine daha genel anlamlı bir sözcük tercih edildiği gözlemlendiği için ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 9

KM: *O evlenmiş, boşanmış, koskocaman bir kadın. Akli başında ne yaptığını da çok iyi biliyor. Siz ikiniz aranızda her şeyi konuşmuş, her şeye karar vermişsiniz. Yapmacıklı sözlere, numara yapmaya ne gerek var. Bana kalırsa nişana da gerek yok... Bu işi uzatmadan...Elaleme laf ettirmeden hemen evlenin. (s.434)*

EM: *She’s been married and divorced; she’s a full-grown woman. She has a head on her shoulders, and she knows what she’s doing. You two have talked everything over and agreed on everything. So why need for all the pomp and ceremony? If you ask me, even an engagement is unnecessary. (p.636)*

Kaynak metinde geçen ‘aklı başında olmak’ deyiminin sözlük karşılığı ‘have a clear head’ ya da ‘have all one’s buttons’ ifadeleridir. Deyim erek dile ‘has a head on her shoulders’ olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda, sunulan örnek, çevirmenin çeviri tercihi kapsamında incelendiğinde, spesifik bir anlam karşılığı olan deyim için daha genel anlamlı bir ifade tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kuram kapsamında ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 10

KM: *‘Herkesin gözünde Sibel haksızlığa uğramış durumda,’ dedi Zaim. ‘Nişanlandıktan, onunla Boğaz’daki yalıda aynı evde, aynı yatakta yaşadıktan sonra onu bıraktın. Herkes uzun uzun bunu konuştu. Anneler kızlarına öcü gösterir gibi sizin olayı gösterdiler. O hiç aldırıyor, ama Sibel’in yanında olmalarına o kadar da takılma.’ (s.391)*

EM: *‘Look, my friend, everyone sees Sibel as a woman wronged,’ said Zaim. ‘You got engaged to her, and after living with her in a Bosphorus yalı, and sharing the same bed, you abandoned her. For the longest time there was talk of nothing else, and you’d have thought they were speaking of some evil djinn the way mothers discussed the scandal with their daughters. Sibel really did not mind, but everyone felt very sorry for her all the same, and naturally they were angry at you. You can’t be indignant that they’re on Sibel’s side now.’ (p.571)*

Kaynak metinde geçen ‘öcü’ ifadesinin sözlük karşılığı ‘bogey’ sözcüğüdür ancak erek dile ‘evil djinn’ olarak çevrilmiştir. Bu ifadenin sözlük karşılığı ‘cin’ sözcüğüdür.

Bu kapsamda, ‘öcü’ sözcüğünün çeviri seçiminde ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisi gözlenmiştir.

Örnek 11

KM: *Duyduğum aşk ve oturduğumuz aile sofrası o kadar incelikle ve yasakla çevrilmişti ki, her şeyimden Füsün’a sıırıslıklam âşık olduğum anlaşılabilirse bile, hepimiz böyle bir aşkın olamayacağını kesinlikle biliyormuş ‘gibi yapmak’ la yükümlüydük. Bu yükümlülüğümüzü asla bozmayacağımızdan da emindik. Bunu fark ettiğim zamanlarda Füsün’u hassas yasaklar ve törelere rağmen değil, onlar sayesinde o kadar çok görebildiğimi anlardım. (s.292)*

EM: *The love I felt, like the dinner table at which we ate, was ringed with so many refinements and prohibitions that even if every fiber in me shouted that I was madly in love with Füsün, we would all be obliged nevertheless to act ‘as if’ there was an absolute certainty that such a love could simply not exist. At times when this occurred to me I would understand that I was able to see Füsün not in spite of all these exquisite customs and proscriptions, but because of them. (p.429)*

Kaynak metinde geçen ‘aile sofrası’ ifadesinin erek dil için sözlük anlamı bulunmamaktadır. Çeviri metinde erek dile ‘dinner table’ olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda, sunulan örnek için çevirmen tercihinin bakıldığında, kaynak dilin kültürüne özgü bir ifadenin erek dilde karşılığı olmadığı için daha genel bir ifade ile çevrildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, kuram kapsamında ‘tam evrenselleştirme (absolute universalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 12

KM: *Hikayemin bu önemli noktasına dikkat çekmek için, aynı şeyi başka bir örnekle anlatayım: Kadın-erkek ilişkilerinin daha açık olduğu, kaçgöç, mahrem gibi şeylerin olmadığı modern bir Batı toplumunda, ben haftada dört beş kere Keskinlerin evine gitsem, tabii ki herkes sonunda benim oraya Füsün’u görmek için geldiğimi kabul etmek zorunda kalırdı. (s.293)*

EM: *Let me offer a counterexample by way of elucidation, as it is central to my story: Had we been living in a modern Western society with more candid relations between men and women, and with the sexes not living in separate realms, my going to the Keskin household four or five times a week would, of course, force everyone eventually to accept that I was coming to see Füsün. (p.429)*

Kaynak metinde geçen ‘kaçgöç’ sözcüğünün erek dil ve kültürde sözlük karşılığı bulunmamaktadır. ‘Mahrem’ sözcüğü erek dil sözlüğünde ‘confidential’ ya da ‘privy’ olarak geçmektedir. Erek dile çeviri, ‘living in a separate realms’ olarak yapılmıştır. Bu ifadenin Türkçe karşılığı ‘birbirinden ayrı alemlerde yaşamak’ anlamına gelmektedir.

Bu bilgiler ışığında örnek kelime incelendiğinde; kaynak metinde geçen ifadenin tam olarak anlamını karşılayan bir sözcük olmadığı, ‘kaçgöç’ sözcüğünün ‘silme (deletion)’ stratejisi uygulanarak metinden atıldığı ve ‘mahrem’ sözcüğünün ise daha genel anlamlı bir ifade ile çevrilerek ‘tam evrenselleştirme (absolute universalization)’ stratejisi uygulandığı gözlenmiştir.

Örnek 13

KM: *Artık bayram ziyaretlerine de gelmiyorlar ki ne yaptıklarını bilelim... Bu ülkede güzellik yarışmalarına katılanlar, nasıl kızlardır, nasıl kadınlardır herkes bilir. (s.17)*

EM: *I'm not up-to-date, since they don't come to visit on holidays anymore... Can there be anyone in this country who doesn't know what kind of girl, what kind of woman, enters a beauty contest? How did she behave with you? (p.10).*

Kaynak metinde geçen ‘bayram ziyaretleri’ ifadesinin erek dil çevirisi ‘Eid visit’ olarak geçmektedir. Çevirmen ifadeyi erek dile ‘visit on holidays’ olarak çevirmiştir.

Kaynak dilde geçen ‘bayram’ ifadesinin dini ve kültürel anlamı vardır. Oysa erek dile çeviride genel anlam ifade eden bir sözcük olan ‘holidays’ kelimesinin tercih edildiği görülmüştür. Örnek sözcük çevirisi kuram bağlamında incelendiğinde ‘sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)’ stratejisi gözlemlenmiştir.

Örnek 14

KM: *“Söyle ona, bu herif yakında onu iyice kapatır.”*

EM: *“You should warn her that this man could have her under lock and key in no time.”*

Kaynak metinde geçen ‘onu iyice kapatır’ ifadesinin sözlük karşılığı ‘keep’ ya da ‘immure in’ olarak geçmektedir. Erek dile ‘under lock and key’ (kilit altında, hapse atılmış) olarak çevrilmiştir.

Kaynak metinde geçen ifade ‘muhafazakâr biri olduğundan dolayı onu dış dünyaya kapatır, ilişkisini keser’ anlamını taşımaktadır. Bununla birlikte, erek dile çevrilirken dile özgü bir ifade tercihi yaparak çevrilmiştir. Bu kapsamda, kuram bağlamında, ‘yerlileştirme (naturalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 15

KM: ‘*Senin küpe önce sırra kadem bastı, sonra bir sabah bir baktım, başucuma gelmiş, bir de yanında öteki tekini getirmiş. Onları bu kadife kutuya koydum asıl sahibine getirdim.*’

EM: *It vanished into the thin air, and then one morning I looked at my bedside, and there it was, with its mate. I put them both into this velvet box to reunite them with their beautiful owner.*’

Kaynak metinde geçen ‘sırra kadem bastı’ ifadesinin erek dilde sözlük karşılığı sözcüğü sözcüğüne çeviri yapıldığında ‘vanish’ olarak geçmektedir. Erek dile çevirisi ‘vanish into the thin air’ olarak yapılmıştır.

Sunulan örnek ‘sırra kadem bastı’ deyiminin ‘vanish into the thin air’ şeklinde çevrilmesi ‘*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*’ çerçevesinde değerlendirildiğinde ‘yerleştirme (naturalization)’ stratejisine başvurulduğu belirlenmiştir.

Örnek 16

KM: ‘*Bırak bu lafları,*’ dedi babam. ‘*Sibel’e küpelerin hikayesini söylemezsin, olur biter. Taktığını gördükçe de beni hatırlarsın. Bugün sana verdiğim öğütleri unutmazsın. O güzel kıza çok iyi davranırsın... Bazı erkekler kadınlara hep kötü davranır, sonra da zeytinyağı gibi üste çıkarlar.*’

EM: ‘*Come on now,*’ said my father. ‘*You won’t tell Sibel the story behind the earrings; she will never be wiser. But when you see her wearing them, you’ll remember me. You will never forget the wisdom I’ve imparted to you today. Some man behave badly to women and they are proud of it.*’

Kaynak metinde geçen ‘zeytinyağı gibi üste çıkarlar’ ifadesinin erek dilde sözlükte karşılığı bulunmamaktadır. Sunulan örnek ‘they are proud of it (bununla gurur duyarlar)’ olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda sunulan örnek ‘zeytinyağı gibi üste çıkmak’ deyiminin erek dile çevrilmesinde tam karşılığının sağlanamadığı ve genel bir ifade ile aktarıldığı görülmektedir. Söz konusu deyim’in çevirisi ‘*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*’ çerçevesinde değerlendirildiğinde ‘tam evrenselleştirme (absolute universalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 17

KM: 6 Haziran Cuma günü, yani nişandan sekiz, üniversiteye giriş sınavından dokuz gün önce, babam, ağabeyim, ben, Çetin'in kullandığı Chevrolet ile Beyoğlu ile Tophane arasında bir yere, Çukurcuma Hamamı'ndan biraz daha aşağıda bir eve başsağlığı ziyaretine gittik.

EM: On friday the sixth of June, eight days before the engagement party and nine days before Füsun's university entrance exam, my father, my brother and I went with Çetin in the Chevrolet to a house between Beyoğlu and Tophane, just below Çukurcuma Hamam to offer condolences.

Kaynak metinde geçen 'başsağlığı ziyareti' ifadesinin sözlük karşılığı bulunmamaktadır. Bunun yerine 'başsağlığı dilemek' anlamına gelen 'condolences' ifadesi geçmektedir. Erek metne çeviri 'offer condolences' olarak yapılmıştır.

Sunulan örneğin çevirisinin sözcüğü sözcüğüne aktarılmayarak erek okuyucunun anlayabileceği genel bir kavram ile ifade edildiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda örnek, 'Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri' çerçevesinde değerlendirilmiş ve 'sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)' stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 18

KM: Masalarla lokantalar arasına iyice sıkışan Boğaz yolu tıkanınca, pencereleri açılan arabaların içindekilerle masadakiler arasında "Kıza yan baktın" "Sigaranı niye üzerime attın" kavgaları çıkıp bir anda alevlenirdi.

EM: There was also the diversion of the street crowds, as traffic jams on the road between the restaurants and the tables provoked quarrels between the people at the tables and the people in the cars: "Why don't you look at the road instead of the girls," someone would say, or "Why did you flick your cigarette at me?"

Kaynak metinde geçen 'kıza yan baktın' ifadesinin sözlük karşılığı bulunmamaktadır. Erek metne ifade 'why don't you look at the road instead of girls' olarak çevrilmiştir.

Erek dilde tam karşılığı olmayan örnek 'Kıza yan baktın' deyiminin genel bir kavramla çevrildiği ve kuram çerçevesinde incelendiğinde, 'sınırlı evrenselleştirme (limited universalization)' stratejisine başvurulduğu görülmüştür.

Örnek 19

KM: Akşam yemeklerinden çok sonra ikram edilen kolonyayı ellerime, alınıma, yanaklarıma kutsal bir sıvı gibi istekle, hatta umutla sürerdim.

EM: Whenever I was offered cologne after supper, I would eagerly, even hopefully, rub it into my hands, my forehead, and my cheeks, as if anointing myself with some unction.

Kaynak metinde geçen 'kutsal sıvı gibi sürerdim' anlatımının sözlük karşılığı -sözcüğü sözcüğüne çeviri bağlamında- 'rub it like a holy water' ya da 'musk up (kolonya

sürmek)’ ifadeleridir. Ereğ metne ‘anointing myself (kutsal yağ sürmek)’, ‘unction (yağ) olarak çevrilmiştir.

Bu kapsamda kaynak dilde geçen ifadelerin ereğ dil kültürüne göre uyarlanarak çevrilmesi ile ‘*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*’ çerçevesinde, ‘yerleştirme (naturalization)’ stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 20

KM: ‘‘Gözünü bile kırpmadan söyledin.’’

EM: ‘‘That was too easy for you.’’

Kaynak metinde geçen ‘gözünü bile kırpmadan söylemek’ ifadesinin ereğ dilde sözlük karşılığı bulunmamaktadır. Çevirmen ifadeyi ereğ dile ‘that was too easy for you (senin için çok kolay oldu)’ olarak çevrilmiştir.

Kaynak metinden seçilen örneğın, birebir karşılığı ereğ dilde olmadığından dolayı ereğ dilde anlaşılabilir genel ve bilinen bir kavram olarak çevrildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda incelenen kuram çerçevesinde, ‘tam evrenselleştirme (absolute universalization) stratejisi belirlenmiştir.

Örnek 21

KM: *Bu, evden çıkmanın, Divan şiirindeki şarabın, sevgiliyle yan yana oturmanın mutluluğu kadar, sokaktaki kalabalıkla birlikte olmanın da mutluluğuydu.*

EM: *Much as this happiness derived simply from being out of the house, and the twin joys (extolled by many and Ottoman court poet) of drinking wine and sitting beside one’s beloved...*

Kaynak metinde geçen ‘Divan Şiiri’ ifadesinin ereğ dilde karşılığı bulunmamaktadır. İfade, ereğ dile ‘Ottoman court poet (Osmanlı mahkeme/toplantı şiiri)’ olarak çevrilmiştir.

Kaynak metinden seçilen örneğın, birebir karşılığı ereğ dilde olmadığından dolayı ereğ dilde anlaşılabilir genel ve bilinen bir kavram olarak çevrildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda incelenen kuram çerçevesinde, ‘tam evrenselleştirme (absolute universalization) stratejisi belirlenmiştir.

3.2. Çevirmen Tercihlerinin Çeviri Metin Üzerindeki Etkileri

İncelenen eserin İngilizce çevirisi Maureen Freely tarafından yapılmıştır. Maureen Freely, 1952 yılında New Jersey'de doğmuştur. Amerikalı gazeteci, yazar, profesör ve çevirmendir. Babasının Robert Koleji'ndeki görevinden dolayı 8 yaşında İstanbul'a taşınmış ve burada büyümüş olan Maureen Freely, Harvard Üniversitesinde eğitim görmek için 1970 yılında Amerika'ya gitmiştir. İyi düzeyde Türkçe bilen Freely birçok Türkçe romanın İngilizceye çevirilerini yapmıştır. *Masumiyet Müzesi* de bunlardan biridir. Çevirmenliğin yanı sıra 1996 yılından beri Warwick Üniversitesi'nde ders vermektedir. Maureen Freely'nin günümüzde Guardian, Observer, Independent ve Sunday Times gibi gazetelerde makaleleri yayınlanmakta ve 2014 yılından beri uluslararası yazarlar birliği olan PEN 'in İngiltere için başkanlığını yürütmektedir. Yaptığı çevirilerin yanında yazdığı kitaplar da bulunmaktadır. *Sailing Through Byzantium* adlı kitabı TLS ve Sunday Times gazetesi tarafından 2014 yılının önemli kitapları arasında gösterilmiştir (Wayback Machine, 2016).

“*Masumiyet Müzesi*” romanının bu çalışmada incelenen çevirisini yapmış olan Maureen Freely, çocukluğundan itibaren Türkiye ile olan bağlantısı dolayısıyla Türk dili ve kültürüne oldukça hakimdir. Bu kapsamda, incelenen eserden seçilen örnekler de çevirmenin tercihleri bağlamında, bu durum göze alınarak incelenmiştir. Çevirmenin Türk kültürel öğelerini ifadeleri değiştirmeden birebir kullanarak ve ‘metin içi açıklama’ stratejisi ile açıklamayı tercih ettiği, dini öğeleri ise erek kültürden ifadeler ile açıklama yapmadan çevirdiği gözlemlenmiştir. Dini öğelerin kaynak dil ve kültürünün önemli bir parçasını oluşturması ve incelenen eserde anlatılan ana hikâye Türk kültürü, sosyolojik yapısı, dini yapısı etrafında ilerlediğinden dolayı bu tercihin, dini unsurların ve kaynak dil kültürünün roman bağlamında erek okuyucuya tam olarak aktarılamamasına sebep olabileceği gözlemlenmiştir.

Bulgular kapsamında seçilen örneklerden çoğunluğu için çeviri tercihi “*Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri*” kapsamında ‘yerine koyma’ yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, çevirmenin çeviri tercihlerinin erek kültüre ve erek okuyusuna yönelik olduğu için erek okuyucu tarafından anlaşılması kolay bir çeviri metni olabileceği değerlendirilmesi yapılabilir.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada Orhan Pamuk'un *'Masumiyet Müzesi'* adlı eserinin Maureen Freely tarafından İngilizceye yapılan çevirisi Javier Franco Aixela'nın *"Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri"* kuramı bağlamında incelenmiştir. Çeviriden seçilen örnekler, çeviri stratejileri kapsamında, 'koruma' ve 'yerine koyma' yöntemlerinin alt stratejileri bağlamına da uygun olup olmadığına bakılarak seçilmiştir ve iki başlıkta incelenmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan alan yazın taramasında Javier Franco Aixela'nın *"Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri"* kuramını odak noktası olarak alan araştırmalar incelenmiştir.

Bu çerçevede öne çıkan bir örnek olan Altay'ın (2019) *'Harper Lee'nin To Killing Mockingbird'* Adlı Romanının Türkçe Çevirilerinin Javier Franco Aixela'nın *Kültürel Ögelerin Çeviri Stratejileri Bağlamında İncelenmesi'* adlı tez çalışması bu çalışmanın kuramsal çerçevesi ile benzerlik göstermektedir. Altay'ın çalışmasında bu çalışmadan farklı olarak eserin iki çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Kuramsal açıdan bu çalışma ile benzerlik gösteren bir diğer çalışma, Özbakır'ın (2022) *"John Steinbeck'in 'Of Mice and Men' (Fareler ve İnsanlar) Adlı Eserinde Kültürel Ögelerin Türkçeye Çevirisi Üzerine Bir İnceleme"* adlı makalesidir. Özbakır'ın makalesinde bu çalışma ile benzer olarak Aixela'nın *"Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri"* bağlamında karşılaştırılan çevirilerde genel ifadelerin çevirileri için 'yerine koyma' yöntemi uygulandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada kırk tane örnek incelenmiştir. Kuram ışığında incelenen örnekler kapsamında 'yerine koyma' yöntemi daha çok öne çıkmıştır.

Bunlara ek olarak dikkat çeken bir diğer çalışma Akgün'ün (2023) *"Aixela'nın Kültüre Özgü Ögelerin Çevirisi Taksonomisi Işığında Seri Sonu Eserinin İncelenmesi"* adlı makalesidir. Akgün araştırmasında söz konusu kitabın kaynak dile özgü mizahi ifadelerin çevirilerini kuram ışığında incelemiştir.

Bunların yanı sıra, Sancaktaroğlu Bozkurt, Düzgün ve Sağlam tarafından ortaya konulan (2023) *"Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Eseri Örneklemine Çeviride Kültürel Yakınlığın Belirleyiciliği Üzerine"* adlı makale de bu çalışma ile benzerlikleri ve farklılıkları bağlamında incelenmiştir. Makalede bu

çalışma ile benzer olarak bahsedilen eserde geçen kültürel öğelerin çevirileri incelenmiştir.

Alan yazın taraması kapsamında incelenen bir diğer çalışma da İkiz ve Abdal'ın (2018) *‘‘Recreation of Culture Specific Items In The English Translation of Latife Tekin’s Berci Kristin Çöp Masalları’’* adlı çalışmasıdır. Söz konusu makale bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Diğer bir deyişle, makalenin de odak noktasını Javier Franco Aixela'nın kültürel öğelerin çeviride işlenişi oluşturmaktadır ve bu çerçevede söz konusu eserin çeviri incelemesi yapılmıştır. Bu araştırma ile benzer bir şekilde kuram kapsamında yapılan çeviri tercihleri araştırılmıştır.

5. SONUÇ

Çevirinin, farklı kültürlerin yayılımı ve gelişimi için önemli bir unsur olmasından dolayı kültür ile doğrudan doğal bir bağlamı vardır. Bu bağlam kapsamında, yazılan edebi eserlerin çevirileri de kültür açısından incelenebilir bir hale gelmektedir. Kültüre özgü öğelerin çevirileri yapılırken sürece birçok unsur dahil olmaktadır. Çevirmenin çeviriyi yaptığı kaynak dil ve kültüre yabancı olmaması bu durumda önemli bir etkidir. Çevirmen kültüre özgü öğelerin çevirilerini yaparken eserin başından sonuna kadar belirlediği stratejik yaklaşım ile çeviriyi yapabileceği gibi farklı stratejiler belirleyerek de çeviri sürecini ilerletebilir. Bu durumu kaynak metnin dil ve kültür yapısının erek dil ve kültüre uygunluğu ve iki dil arasında yapılan çevirilerde sözcük ve ifadelerin karşılıklarının bulunabilmesi önemli bir etkidir.

Bu kapsamda yürütülen çalışmanın giriş bölümünde genel olarak çalışma hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın konusu, amacı, sınırlılıkları, önemi, araştırma deseni, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve geçerlilik güvenirlik hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan kavramsal çerçeve bölümünde çeviri tanımlanmış ve antik çağ, orta çağ ve modern dönemdeki tarihsel süreçlerine yer verilmiştir. Buna ek olarak çeviri ve kültür ilişkisi ayrıntılı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın kuramsal çerçevesi olan Aiexla'nın "*Kültüre Özgü Öğelerin Çeviri Stratejileri*" kuramı ile birlikte, Peter Newmark, Eirlys E. Davies, Gideon Toury, Lawrence Venuti, Eugene Nida gibi isimlerin de kültürel çeviri stratejilerine değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise incelenen roman *Masumiyet Müzesi*, yazar Orhan Pamuk ve çevirmen Maureen Freely üzerinde bilgilendirme yapılmıştır. Tezin asıl araştırma verilerinin yer aldığı bulgular bölümünde ise incelenen eserden seçilen ve özellikle kültürel unsurlar barındıran örnekler incelenmiştir.

Eserden seçilen kültürel öğelerin çevirisi kapsamında çevirmenin vermiş olduğu kararlar net bir şekilde incelenerek açıklanmıştır. Kaynak metinden erek metne çevrilen dini ve kültürel unsurlar içerisinde; deyimler, Türk gelenek göreneklerine özgü ifadeler, dini sözcükler bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasında kırk örnek belirlenmiştir. Bu örnekler "koruma yöntemi" ve "yerine koyma yöntemi" stratejileri ile iki başlıkta incelenmiştir. Bu bağlamda

Maureen Freely'nin "*Masumiyet Müzesi*" romanı çevirisinde yirmi bir tane örnek 'yerine koyma' yöntemi ile, on dokuz örnek de 'koruma' yöntemi ile erek dile aktarılmıştır. Seçilen örneklerde, 'Koruma' yöntemi kapsamında bulunan 'ortografik uyarılama' ve 'metin dışı açıklama' stratejilerine; 'yerine koyma' yöntemi kapsamında bulunan özerk yaratım stratejilerine rastlanmamıştır.

"*Masumiyet Müzesi*" eserinden ve Maureen Freely tarafından İngilizceye yapılan çevirisinden seçilen örneklerin incelenmesi sonucunda koruma ve yerine koyma yöntemlerinden 'yerine koyma' yöntemi örneklerine daha çok rastlanmıştır. Bu kapsamda bulunan eş anlamlılık, sınırlı evrenselleştirme, tam evrenselleştirme, yerlileştirme ve silme stratejileri kullanılarak erek dile yapılan çeviride çevirmenin kendi kültürüne daha yakın bir çeviri benimsediği de gözlemlenmiştir. Bu durumun, erek okuyucu bağlamında çevirinin kolay anlaşılmasını sağladığı ancak çevirmenin eserde geçen bazı kültürel ve dini unsurları açıklama ya da not eklemeden erek kültür ifadelerini tercih ederek çevirmiş olması, bu ifadelerin erek okuyucuya aktarılamamasına sebep olabileceği değerlendirilmiştir de yapılmıştır.

Bu çalışmanın, Javier Franco Aixela'nın '*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*' kapsamında yapılmış bir inceleme olmamasından dolayı alan yazına ve kültürel ögelerin çevirileri bakımından yapılacak olan gelecek çalışmalara katkısının olacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında ve çalışmadan elde edilen bulgular çerçevesinde şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu tez çalışmasında incelenen eserin otuzdan fazla dile çevirisi bulunmaktadır. Bu kapsamda İngilizce dışında okuyucu kitlesi yüksek olan bir dil ile Türkçe eseri incelenebilir. Araştırılan bu çeviride Aixela'nın '*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*' ele alınabilir. Böylelikle farklı bir dil çevirisindeki stratejilerin değerlendirilmesi ile alan yazına katkı sağlanabilir.
- '*Masumiyet Müzesi*' eseri, içerisinde oldukça fazla kültürel unsur bulundurmasından dolayı Gideon Toury'nin '*Erek Odaklı Çeviri Kuramı*' kapsamında da incelemeye uygundur. Bu bağlamda yapılacak bir çalışma alan yazına katkı sağlayabilir.

- Maureen Freely, Orhan Pamuk tarafından yazılmış birçok kitabın çevirisini yapmıştır. Bu kapsamda, çevirmenin çeviri anlayışının da çözümlenmesi adına farklı iki çeviri eserinin ‘*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*’ kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi düşünülebilir.
- Eserleri farklı dillerde de çok okunan yazar olan Orhan Pamuk’un İngilizceye ya da başka bir dile çevrilmiş olan bir diğer eseri ‘Benim Adım Kırmızı’, ‘*Kültüre Özgü Ögelerin Çeviri Stratejileri*’ kapsamında incelenebilir.
- ‘Masumiyet Müzesi’ eserinin Maureen Freely tarafından yapılmış olan çevirisi kültürel ögelerin çevirileri bağlamında iki farklı kuram ışığında incelenerek kültürel ögelerin çevirilerinin değerlendirilmesi kapsamında alan yazına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Aixelá, F. (1996). Culture-specific items in translation. *Target*, 52, 1–22.
- Akman, E. (2019). *Nisa suresinin İngilizce, Almanca ve Türkçe çevirilerinin sosyolojik ve kültürel açıdan incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi).
- Aksoy, B. (2015). *Edebi çeviri ve kültürel modernleşme: Türkiye örneği*. İstanbul: XYZ Yayınları.
- Arkan, Z. (2023). Sicilya ilk dönem çeviri hareketleri ve çevirmenleri. *Söylem Filoloji Dergisi*, (Çeviribilim Özel Sayısı), 190–215.
- Baker, M., & Saldanha, G. (2019). *Routledge encyclopedia of translation studies* (2. baskı). Routledge.
- Baker, M. (1992). *In other words: A coursebook on translation*. London: Routledge.
- Baker, M. (1998). Arabic tradition. In M. Baker (Ed.), *Encyclopedia of translation studies* (pp. 320–321). London: Routledge.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388.
- Bassnett, S. (2013). *Translation studies*. Routledge.
- Benjamin, W. (1923). Çevirmenin görevi. In *Çevirinin kuramı* (s. 15–30). İstanbul: ABC Yayınları.
- Bengi-Öner, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştiri, üst-eleştiri, çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 1, 20–35.
- Berman, A. (1984). *L'épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique*. Paris: Gallimard.
- Cirit, S. N., & Arkan, Z. (2023). Antoine de Saint-Exupéry'nin *Küçük Prenses* eserinin Türkçe çevirilerinin erek odaklı çeviri kuramı bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(4), 133–148.
- Civelek, D. (n.d.). *Mısır'da bilimsel ve bürokratik çeviri* (Yüksek lisans tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Çokövün, A. (2023). Çeviri tarihi ışığında çeviribilim. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 1(1), 12–22.
- Coşkun, P., Altunışık, P., & Yıldırım, P. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamaları*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Davies, E. E. (2003). A goblin or a dirty nose? The treatment of culture-specific references in translations of the Harry Potter books. *The Translator*, 9(1), 65–100.
- Demir, E. (2021). Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* ve erkek hegemonyasının görünüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 306–315.
- Demircioğlu, C. (2016). *Çeviribilimde tarih ve tarih yazımı: Doğu-Batı ekseninde bir karşılaştırma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Dolgun, Ş. Z. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü adlı eserinin Arapçaya çevirisindeki kültürel öğelerin hedef odaklı kuram ışığında incelenmesi (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 528819
- Erkurt, G. Ş. (n.d.). Orta çağ da çeviri okulları ve çeviri anlayışı üzerine bir değerlendirme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, (4), 1386–1400.

- Gezer, G., & Can, M. Z. (2019). Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 355–370.
- Gökgözoğlu, E. M. (2019). Çeviribilimde edebi çeviri, hermeneutik ve kültür kavramlarının yapılanması. *Akademik Kaynak*, 5(10–11), 33–47.
- Gündoğdu, M. (2004). Çeviri biliminde kuram-uygulama ilişkisi. In *Uluslararası IV. Dil Yazın ve Deyişbilimi Sempozyumu Bildirileri*.
- Gutas, D. (1998). Fārābī's knowledge of Plato's Laws: Joshua Parens, *Metaphysics as rhetoric. Alfarabi's summary of Plato's "Laws"*. Albany: State University of New York Press.
- Gutas, D. (2003). Yunanca düşünce Arapça kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça çeviri hareketi ve erken Abbasi toplumu (L. Şimşek, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Gutas, D. (2011). *Yunanca düşünce, Arapça kültür*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ülken, H. Z. (2009). *Uyanış devirlerinde tercümenin rolü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İkiz, F., & Abdal, G. (2018). Recreation of culture-specific items in the English translation of Latife Tekin's *Berci Kristin Çöp Masalları*. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 588–603.
- Karakul, S. A. (2015). Çeviri Uğraşı. *Turkish Studies*, 10(4), 63–78.
- Karavin, H. (2016). Çeviri kuramları bağlamında eşdeğerlik kavramının izini sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 125–144.
- Kaya, S. Ü. (2020). 66. Sone veya Sonnet 66: Karşılaştırmalı bir çeviri analizi. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 185–194.
- Kızıldaş, R. (2000). Antik çağdan 19. yüzyıl sonuna kadar edebi çeviri kuramları- 1: Antik çağdan Barok çağın sonuna kadar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(1–2), 71–88.
- Kloepfer, R. (1967). *Die Theorie der literarischen Übersetzung: Romanisch-deutscher Sprachbereich* (Vol. 12). W. Fink.
- Kocaman, A. (1993). Çeviri, çeviri eleştirisi ve dilbilim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 4–14.
- Kurt, G. (2021). Çeviriye dair. *Ankara: Fecr Yayınları*.
- Le Goff, J., & Entelektüeller, O. (2006). Ayrıntı Kitabevi.
- Mehmet, İ. L. İ., & Komissarov, V. N. (2016). Çeviride dil ve kültür: Paydaş mı yoksa rakip mi? *Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 91–102.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation* (Vol. 66). New York: Prentice Hall.
- Newmark, P. (2010). Translation and culture. In B. Lewandowska-Tomaszczyk & M. Thelen (Eds.), *Łódź studies in language* (pp. 171–182). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Brill Archive.
- Odacıoğlu, M. C., & Barut, E. (2018). Çeviri usul, strateji ve yöntemleri üzerine bir derleme. *Tarih Okulu Dergisi*, 1363–1392.
- Odacıoğlu, M. C., & Köktürk, Ş. (2015). Çeviri kuramlarını yeniden yorumlamak: Yerelleştirme endüstrisinin skopos ve çeviriye ilişkin eylem kuramı üzerindeki etkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 288–298.
- Özbakır, F. (2022). John Steinbeck'in *Of Mice and Men* (Fareler ve İnsanlar) adlı eserinde kültürel öğelerin Türkçeye çevirisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 167–178.

- Peker, S. (1987). Tanzimat döneminde Avrupa edebiyatından çeviriler. *Metis Çeviri*.
- Rukancı, F., & Anameriç, H. (2004). Orta çağda ilk üniversiteler: Studium generale. *Felsefe Dünyası*, (39), 72–88.
- Savory, T. (1957). *The art of translation*. London: The Alden Press.
- Stolze, R. (2005). *Übersetzungstheorien/Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Sunel, A. H. (n.d.). Çeviri ve çevirinin düşündürdükleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Theodore, S. (1957). *The art of translation*. London: The Alden Press.
- Topcu, Y. (2020). Lutherizm ve Türk din reformu. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi*, 3(1), 45–65.
- Toury, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University, 9–27.
- Toury, G. (2012). *Descriptive translation studies: And beyond*. Descriptive Translation Studies, 1–366.
- Van Slype, G. (1983). *Le marché de la traduction*.
- Venuti, L. (Ed.). (2021). *The translation studies reader*. Routledge.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. London: Routledge.
- Venuti, L. (1998). Strategies of translation. In M. Baker (Ed.), *Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 240–244). London and New York: Routledge.
- Vardar, B. (1978, Temmuz). Dilbilim açısından çeviri. *Türk Dili (Çeviri Sorunları Özel Sayısı)*, 60–71.
- Wayback Machine. (2016, Eylül 14). Maureen Freely. *Orhan Pamuk Net*. Retrieved from <http://orhanpamuk.net>
- Yalçın, P. (2003). Jean Louis Mattei'den örneklerle çeviride kültürel unsurlar sorunu. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1).
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi* (Vol. 1). Çeviribilim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler		
Soyadı, adı	: CİRİT Sarenur	
Eğitim		
Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek Lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çeviri ve Kültürel Çalışmalar	Devam Ediyor
Lisans	Çankaya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim Tercümanlık	22.07.2020
İş Deneyimi		
Yıl	Yer	Görev
2021	Can English	İngilizce Öğretmeni
2022-2023	Sınav Eğitim Kurumları	İngilizce Öğretmeni
2023-....	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Mütercim Tercüman
Yabancı Dil		
İngilizce		
Yayımlar		
CİRİT, S. N., & ARKAN, Z. (2023). ANTONIE DE EXUPERY'NİN "KÜÇÜK PRENS"ESERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ. <i>Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi</i> , 7(4), 133-148.		

